

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ, ПЕРЕКЛАДУ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Кваліфікаційна робота магістра

на тему:

«АНІМАЛІЗМ В ТВОРЧОСТІ ДОРІС ЛЕССІНГ»

Виконала: студентка II курсу

групи ФЛ-23-1мз

спеціальності 035 Філологія

спеціалізації 035.041

Германські мови та літератури

(переклад включно), перша – англійська

Пишненко Валерія Олександрівна

Керівник к.ф.н., доц. Рождественська І. Є.

Рецензент к.ф.н., доц. Дашко Н. С.

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис)

Дніпро – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин

Кафедра іноземної філології, перекладу та професійної мовної підготовки

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 202_ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
ПИШНЕНКО ВАЛЕРІЇ ОЛЕКСАНДРІВНІ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «Анімалізм в творчості
Доріс Лессінг»

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) к.ф.н., доц. Рождественська Ірина
Євгенівна

затверджені наказом УМСФ від « ____ » _____ 202_ року № _____

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) _____ 202_ р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту): статті, монографії,
дисертації, інтернет-ресурси, збірники наукових праць, рецензії, художні
твори Д. Лессінг, а саме оповідання «Домівка гірської худоби» в перекладі
Р. Доценка та збірка оповідань «On Cats».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно
розробити): 1) в теоретичному розділі здійснити огляд джерел, присвячених
творчості Доріс Лессінг та ключовим підходам у рамках Animal Studies;
2) дослідити соціокультурні функції анімалістичних образів у творі «Домівка
гірської худоби»; 3) проаналізувати символізм образу котів в збірці «On Cats»;
4) розкрити філософське та морально-етичне значення анімалістичних мотивів
у творчості Доріс Лессінг.

5. Консультант розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Рождественська І.Є., к.ф.н., доц.	06.09.2024	06.09.2024
Розділ 1	Рождественська І.Є., к.ф.н., доц.	02.10.2024	02.10.2024
Розділ 2	Рождественська І.Є., к.ф.н., доц.	01.11.2024	01.11.2024
Розділ 3	Рождественська І.Є., к.ф.н., доц.	15.11.2024	15.11.2024
Висновки	Рождественська І.Є., к.ф.н., доц.	02.12.2024	02.12.2024

6. Дата видачі завдання _____ 06.09.2024 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	липень 2024	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	вересень 2024	виконано
3.	Написання вступу	жовтень 2024	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	листопад 2024	виконано
5.	Написання практичного розділу	грудень 2024	виконано
6.	Формулювання висновків	грудень 2024	виконано
7.	Одержання відгуку та рецензії	січень 2025	виконано
8.	Захист	січень 2025	виконано

Магістрант _____

(підпис)

В. О. Пишненко

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____

(підпис)

І.Є. Рождественська

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота – 74 стор., 80 джерел.

Об'єкт дослідження: розглянути анімалізм у творчості Доріс Лессінг, засновуючись на оповіданні «Домівка гірської худоби» зі збірки «Африканські історії» та збірці «On Cats».

Мета роботи: дослідження феномену анімалізму в творчості Доріс Лессінг, акцентуючи увагу на оповідання «Домівка гірської худоби» зі збірки «Африканські історії» та збірку «On Cats», яке направлене на виявлення особливостей сприйняття тварин як самостійних та складних суб'єктів, які взаємодіють з людиною, а також на дослідження екологічних та етичних аспектів, відображених у творах письменниці.

Теоретико-методологічні засади: використання методу текстуального аналізу, що направлений на вивчення структури, змісту та художніх засобів творів; філософського аналізу, методу анімалістичних студій та інтерпретативного методу та екокритичного підходу.

Отримані результати: у роботі проаналізовано науково-критичну рецепцію творчості Доріс Лессінг, акцентуючи увагу на постколоніальних, феміністичних та анімалістичних аспектах її текстів. У дослідженні проаналізовано соціокультурну функцію анімалістичних образів у творі «Домівка гірської худоби», де тварини виступають символами стійкості та культурної спадщини, а також виявлено їхню об'єктність у соціальних структурах. У збірці оповідань «On Cats» досліджено символічне значення котів, їхню здатність до емоційних зв'язків і вплив на людське світосприйняття.

Ключові слова: анімалізм, агентність тварин, антропоморфізм, література Британії, Доріс Лессінг

SUMMARY

The object of investigation is animalism in the works of Doris Lessing, focusing on the short story «The Cattle Home» from the collection «African Stories» and the collection «On Cats».

The research aims to explore the phenomenon of animalism in Doris Lessing's works, with particular emphasis on the short story «The Cattle Home» from the collection «African Stories» and the collection «On Cats». The research seeks to uncover the specific ways in which animals are portrayed as independent and complex subjects interacting with humans, as well as to investigate the ecological and ethical aspects reflected in the author's works.

The study employs the following methods:

- textual analysis, aimed at examining the structure, content, and artistic techniques of the works;
- philosophical analysis, providing a foundation for exploring conceptual and ethical dimensions;
- Animal Studies, focusing on the depiction of animals as subjects and their interaction with human characters;
- interpretative method, which aids in uncovering hidden meanings and authorial intent;
- ecocritical approach, emphasizing the ecological aspects and analyzing the influence of human-nature interactions on the structure and themes of the texts.

The study analyzes the scholarly and critical reception of Doris Lessing's works, emphasizing postcolonial, feminist, and animalistic dimensions in her texts. The research examines the sociocultural function of animalistic imagery in «The Cattle Home», where animals symbolize resilience and cultural heritage while also revealing their objectification within social structures. In the short story collection «On Cats», the symbolic significance of cats is explored, highlighting their capacity for emotional connections and their impact on human perception of the world.

Keywords: *animalism, animal agency, anthropomorphism, British literature, Doris Lessing*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНІ І ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1 Літературний доробок Д. Лессінг у науково-критичній рецепції.....	6
1.2 Популярні напрями аналізу творчості Д. Лессінг та перспективи подальших досліджень.....	13
1.3 Animal Studies: теоретичні аспекти	19
Висновок до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ОБРАЗИ ТВАРИН У КУЛЬТУРІ ТА ЛІТЕРАТУРІ	32
2.1 Тварини, що працюють на людей: воли в культурі та літературі.....	32
2.2 Тварини-компаньони в ролі домашніх улюбленців	35
2.3 Домашні коти в британській культурі.....	39
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3. ЕВОЛЮЦІЯ АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ У ТВОРАХ ДОРІС ЛЕССІНГ: ВІД МЕТАФОРИ ДО СУБ'ЄКТНОСТІ	44
3.1 Антропоцентричне трактування тварин: межа між людиною та твариною в оповіданні «Домівка гірської худоби»	44
3.2 Еволюція взаємин між людьми та тваринами в збірці «On Cats».....	53
Висновки до розділу 3	74
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Вивчення тварин та їх ролі в житті людини знаходить усе більше відображення в сучасних гуманітарних науках, формуючи самостійне направлення – анімалістичне дослідження. Такий підхід акцентує увагу на суб'єктивності та агентності тварин, пропонуючи переосмислити традиційні антропоцентричні погляди. Взаємовідносини між людиною та твариною, особливо в контексті їх ролі в культурі та літературі, розкривають широкий спектр філософських, етичних та соціальних питань.

Творчість британської письменниці Доріс Лессінг надає широкий вибір матеріалу для вивчання анімалістичних мотивів. Її розповіді та есе, такі як «Домівка гірської худоби» та «*On Cats*», не тільки ілюструють складність взаємодії людини та тварини, але й підіймають питання відповідності, суб'єктивності та емоційного зв'язку. У творах авторки тварини виступають як самостійні учасники розповіді, демонструючи свій унікальний погляд на світ та відношення з людьми.

Дослідженням літературної спадщини Доріс Лессінг займалися такі науковці, як Гарольд Блум, Гейлі Грін, Найла Елдіб, Джунті Боруа, Гітіка Патні та Шікха Шарма. Серед українських літературознавців виділились Мар'яна Горлач, Володимир Луцик, Лілія Мірошниченко, Наталія Проскуріна, Ростислав Доценко та Ганна Улюра. Їхні наукові праці дозволили проаналізувати внесок письменниці у розвиток світової літератури.

Актуальність роботи полягає у вивченні взаємовідносин людини та тварини у контексті сучасних гуманітарних наук, включаючи літературу. Анімалізм постає затребуваним інструментом для аналізу ролі тварин у текстах, але детального дослідження творчості Доріс Лессінг з цієї точки зору немає.

Наукова новизна полягає в детальному аналізі обраних творів авторки Д. Лессінг, а саме «Домівка гірської худоби» (1953) та «*On Cats*» (1993), які є маловивченими.

Об'єкт дослідження полягає у розгляді анімалізму в творчості Доріс Лессінг, засновуючись на оповіданні «Домівка гірської худоби» та збірці «*On Cats*».

Предмет дослідження полягає в анімалістичних мотивах, образах та символах в творах авторки, їх функції та значення для розкриття соціокультурних, морально-етичних та філософських аспектів.

Мета дослідження полягає в аналізі феномену анімалізму в творчості Доріс Лессінг, яке акцентує увагу на оповіданні «Домівка гірської худоби» зі збірки «Африканські історії» та збірку «*On Cats*», що направлене на виявлення особливостей сприйняття тварин як самостійних та складних суб'єктів, які взаємодіють з людиною, а також на дослідження екологічних та етичних аспектів, відображених у творах письменниці.

Для дослідження поставленої мети необхідно вирішити ряд наступних задач:

- 1) дослідити літературну спадщину Доріс Лессінг у контексті науково-критичної рецепції;
- 2) дослідити основні напрямки аналізу творчості авторки та перспективи подальших досліджень;
- 3) розглянути теоретичні аспекти анімалізму та їх застосування до аналізу тексту;
- 4) проаналізувати образи тварин, працюючих на людей, у культурному та літературному контексті;
- 5) дослідити роль домашніх тварин як компаньонів у британській культурі;
- 6) провести аналіз антропоцентричного підходу до відображенню тварин в оповіданні «Домівка гірської худоби»;

7) Оцінити зображення загального простору між людьми та тваринами у збірнику «*On Cats*».

Матеріалом дослідження є твори Доріс Лессінг, а саме оповідання «Домівка гірської худоби» (1953) та збірка «*On Cats*» (1993).

Методами дослідження є текстуальний, філософський аналізи, інтерпретативний та анімалістичний методи та екокритичний підхід.

Апробація результатів дослідження. Положення даного дослідження пройшли апробацію на II Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації» (25 жовтня 2024 р., м. Дніпро, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»).

Практична значущість дослідження полягає в подальшому використанні аналізу творчості Доріс Лессінг, розробки міждисциплінарних підходів у літературознавстві та створення курсів за сучасними методологіями вивчення текстів.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

У вступі наведені загальні відомості дослідження, від мотивації до структурування роботи.

У першому розділі обґрунтовані історико-літературні та теоретико-методологічні аспекти дослідження у вигляді літературної спадщини Доріс Лессінг, популярних напрямків аналізу її творчості та теоретичні аспекти *Animal Studies*.

У другому розділі розкривається образи тварин в культурі та літературі на основі волів у африканській культурі та котів у британській культурі.

У третьому розділі проводиться дослідження еволюції анімалістичних образів у творах Доріс Лессінг: від метафори до суб'єктності на основі обраних оповідань авторки.

Загальна кількість сторінок 74, кількість використаних джерел 80.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНІ І ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Літературний доробок Д. Лессінг у науково-критичній рецепції

Доріс Лессінг вважається однією з найвизначніших письменниць другої половини ХХ століття. Її вагомий внесок у світову літературу було відзначено Нобелівською премією з літератури 2007 року. Комітет з присудження премії особливо відзначив «скептицизм, пристрасть і пророчий дар», з якими вона «піддала прискіпливому аналізу розколоту цивілізацію» [32]. Д. Лессінг заслужила репутацію «найбезстрашнішої письменниці у світі, безсоромної колишньої комуністки та безкомпромісної феміністки» [71, с. 1]. Варто зазначити, що письменниця відхрестилась від титулу феміністки після виходу роману «Золотий зошит», коли його охрестили «Біблією фемінізму» [9]. Авторка залишалась незалежною від будь-яких ідеологій, хоча в її творах присутні феміністичні настрої та теми, а також обговорюється проблематика комунізму. Яскравим прикладом цього є саме «Золотий зошит» (1962).

Літературні критики та науковці, такі як Г. Блум, С. Воткінс, Г. Грін, Н. Елдіб ретельно аналізували доробок письменниці крізь призму постколоніалізму, фемінізму, екофемінізму та екокритики [21, 39, 78]. Інші дослідники, такі як Дж. Боруа, Г. Патні, С. Шарма присвятили свої роботи психологічним аспектам та соціальним конфліктам, що стають взаємопов'язаними між собою у творчості авторки [30, 62, 71]. Також авторка присвячувала свої роботи соціально-економічним та політичним питанням, соціальним конфліктам та критиці соціуму. У них Д. Лессінг досліджувала проблематику соціального устрою, де процвітає ідея домінування та пригнічення всього, що є інакшим від ідеалу патріархату.

Письменниця народилася (22 жовтня 1919 року) в Персії в сім'ї британського клерка та медсестри. Батько Д. Лессінг прийняв рішення переїхати до британської колонії в Південну Родезію, коли дівчинці було шість років [71, с. 1]. Досвід перебування в колоніальній глибоко вплинув на творчість Д. Лессінг, оскільки вона бачила на власні очі суспільство, де існували значні соціальні проблеми та расова дискримінація.

«Growing up in southern Africa, then Rhodesia (now Zimbabwe), during the throes of colonialism, she wasn't just an observer; she was an inhabitant of a world fractured by power imbalances and cultural upheaval» [62, с. 7551].

Саме це надасть змогу так глибоко торкнутись питань культурних конфліктів, расової нерівності, психологічних травм, що приніс з собою колоніальний режим. У майбутньому письменниця присвятить свою Нобелівську лекцію соціальним, культурним та освітнім проблемам Африки.

У своїй промові, письменниця порушить теми бажання людей суспільного розвитку, досягнення освітніх стандартів, наявність віри в можливість культурного обміну. Д. Лессінг також розповість про прагнення африканських громад здобувати освіти навіть у найскладніших життєвих обставинах.

«That poor girl trudging through the dust, dreaming of an education for her children, do we think that we are better than she is – we, stuffed full of food, our cupboards full of clothes, stifling in our superfluities? I think it is that girl, and the women who were talking about books and an education when they had not eaten for three days, that may yet define us» [61, с. 11].

Сімейне життя в родині письменниці не було ідеальним. Д. Лессінг згадувала своє дитинство як суміш задоволення та болю. Рішення батька переїхати до Південної Родезії й зайнятися фермерством стало руйнівним для добробуту родини. Дитинство та підліткові роки Д. Лессінг були сповнені бідності.

Єдиною радістю було дослідження природи з її братом Гаррі. Захоплення африканськими краєвидами буде наявним у творах письменниці,

як, наприклад, в романі «Трава співає». Пейзажі будуть відігравати важливу роль в створенні атмосфери, розкриваючи внутрішній стан героїв та взаємозв'язок людини з природою.

Відносини з батьками також вплинули на неї як на письменницю. Мати була жорсткою та суворою до доньки, мала свою систему правил, за якою потрібно було жити. Це вплинуло на взаємовідносини, відштовхнувши Д. Лессінг від її матері. Вона покинула школу у віці тринадцяти років, але це не зашкодило їй зайнятись самоосвітою. Вона приділяла багато часу читанню, отриманню знань через переосмислення життєвого досвіду та спостереженням за суспільством. Соціальні теми та життєвий досвід знайдуть відображення у її текстах.

З п'ятнадцяти років вона працювала нянею, з вісімнадцяти спробувала себе у ролі телефоністки та офісного клерка. У цей період Д. Лессінг оточували європейські іммігранти, які вплинули на її політичні погляди. У віці дев'ятнадцяти років вона вийшла заміж за державного службовця, а потім народила двох дітей. Через чотири роки вона розлучиться. Після цього вона приєднається до комуністичної групи, що виступала проти расової нерівності в суспільстві [71, с. 4]. Її перший роман має найменування «Трава співає» (1949), що привернув значну увагу до письменниці. Це стало успішним дебютом, який відкрив дорогу до написання інших робіт, які отримають визнання серед критиків та читачів, та принесуть їй значну кількість нагород.

Д. Лессінг була відзначена такими нагородами та преміями як [71]:

1. Нагорода Сомерсета Моема (1954).
2. Букерівська премія, де вона тричі потрапляла до шорт-листа (1971, 1981, 1985).
3. Премія Медічі (1976).
4. Орден Кавалерів Пошани (1999).
5. Британська літературна премія Девіда Коена (2001).
6. Премія принца Астурійського (2001).
7. Нобелівська премія з літератури (2007).

Наявний список є неповним переліком. Протягом всіх 53 років роботи письменниця отримувала нагороди за її плідну працю та внесок у світову літературу. Творчість Д. Лессінг привернула увагу таких українських дослідників, як М. Горлач, В. Луцик, Л. Мірошниченко, Н. Проскуріна, Р. Доценко. Винятком не стали й літературні критики, серед яких варто відзначити Г. Улюру [2-4, 6-8, 9-10, 14].

М. Горлач проаналізувала, як змінювалося висвітлення гендерних проблем у текстах Д. Лессінг упродовж її авторської кар'єри. Відзначила особливість зображення жінки, як «іншої», почуття її відчуженості та загубленості у світі. М. Горлач застосувала психологічний та культурно-історичний підходи у дослідженні творчості письменниці. Дослідниця проаналізувала автобіографічні мотиви, поетичні особливості роману «Золотий записник» та його художню фрагментарність [2, 3, 14].

В. Луцик зробив вагомий внесок у вивчення творчості Д. Лессінг в українському літературознавстві. Дослідник вивчав малу прозу авторки, аналізуючи її художні парадигми, інтерпретаційні моделі та гендерно-психологічні аспекти. Автор проаналізував екзистенційні мотиви та морально-етичну проблематику в доробку письменниці. Він розкрив специфіку зображення міжособистісних стосунків та соціальної критики в її прозі. Комплексному аналізу піддано також особливості науково-фантастичної поезики та часопросторової організації її текстів [4, 6, 7, 8].

Л. Мірошниченко обґрунтувала наявність наративізації життя в текстах письменниці, а також елементів ностальгії й скептицизму. Особливу увагу приділено аналізу паратекстуальних компонентів – співвідношенню основного тексту із заголовками, післямовама й епіграфами, що допомогло розкрити своєрідність структурної організації прози письменниці [9, 10].

Н. Проскуріна вивчала місце художньої спадщини авторки в англо-американському літературному просторі та систематизувала провідні підходи до її вивчення. У межах наукового дослідження вона проаналізувала рецепцію

творчості Д. Лессінг та обґрунтувала потребу подальшого поглибленого вивчення її літературного доробку [14].

Також варто згадати про переклад творів Д. Лессінг. Одним із перших, хто допоміг поширити творчість письменниці, був Ростислав Доценко. Його переклади є майстерними та передають стилістичні особливості художнього тексту. Переклад оповідання «Домівка гірської худоби» (1953) став важливим надбанням для українського читача. Перекладений текст зберігає особливості іронії та критицизму, властиві авторці. Він уміло переклав наявну критику суспільства у тексті, психологічні аспекти персонажів та контекст, в якому вони існують.

Український літературознавець Р. Доценко у статті для Української літературної енциклопедії (1995) проаналізував ключові мотиви та стилістичні особливості творчості Д. Лессінг, а також вплив, який авторка справила на літературу ХХ століття. Р. Доценко зазначав, що письменниця присвятила свої твори критиці расизму, суспільного життя та цивілізації загалом [16, с. 168].

Г. Улюра – українська дослідниця літератури та критикиня, присвятила свої наукові праці аналізу життєвого шляху, творчих рішень та літературної спадщини Д. Лессінг. Зокрема, у книзі «Ніч на Венері: 113 письменниць, які сяють у темряві» (2020) вона досліджує вплив авторки на літературну традицію, її погляди на фемінізм, політику та суспільство, а також особливості авторської ідентичності [17, с. 271-274].

Д. Лессінг були присвячені книги, монографії, наукові статті, критичні рецензії та конференційні доповіді. Тексти письменниці також досліджували: Г. Грін, С. Воткінс, Г. Блум, С. Шарма, Г. Патні. Вони аналізували творчість письменниці крізь призму феміністичних, постколоніальних та екокритичних підходів, акцентуючи увагу на психологічній та соціальній глибині її персонажів. У своєму дослідженні С. Воткінс простежила зв'язок між біографічним досвідом авторки та її творами, зосередившись на темах раси, гендеру та соціальних конфліктів. Попри неоднозначне ставлення до літературного внеску Лессінг. Г. Блум, хоча й висловлював суперечливі

оцінки щодо літературного внеску Лессінг, визнавав важливість її соціологічного підходу до письма. Важливий внесок у дослідження зробили Ш. Шарма, яка в дисертації проаналізувала ключові теми колоніалізму, фемінізму та психології, Г. Патні дослідила психологічні наслідки колоніалізму для персонажів творів. Творчість авторки привертала увагу не лише літературознавців, а й представників інших галузей гуманітарних наук, що підтверджує її значний вплив на літературний процес.

Г. Грін у своїх літературознавчих дослідженнях творчості Д. Лессінг здійснила комплексне вивчення її художньої спадщини, зосередивши наукову увагу на інтердисциплінарних аспектах, а саме феміністичних, постколоніальних та екокритичних. Вона досліджувала психологічні, філософські, соціальні та політичні виміри творчого доробку письменниці. Посилаючись на романи авторки, Г. Грін у своїх роботах висвітлила оригінальність зображення жіночих переживань. Дослідниця інтерпретувала жіночих персонажів Д. Лессінг як «*Everywoman*», оскільки архетип уособлює колективний жіночий досвід [78].

С. Воткінс досліджувала творчість письменниці, застосовуючи постколоніальні та феміністичні підходи, підкреслюючи вплив її біографічного досвіду на літературний доробок. Науковиця аналізувала теми раси, нації, гендеру та класу в усій творчості Д. Лессінг, від ранніх романів до останніх творів. С. Воткінс провела комплексне дослідження літературної спадщини письменниці у книзі «*Doris Lessing (Contemporary World Writers)*» (2010) [78-79].

Проте творчість Лессінг викликала неоднозначні оцінки з боку критиків. Наприклад, Г. Блум звинуватив авторку в хрестовому поході проти чоловіків через занадто феміністичну тематику її роману «Золотий зошит» [66]. Критик заявив, що основною причиною цього стала деформація чоловічих персонажів, адже вони більш схожі на карикатуру. Він ставив під сумнів, чи справді Д. Лессінг передає у своїх творах справжнє уособлення жіночих переживань та проблем. Літературознавець стверджував, що отримання

Нобелівської премії стало проявом політкоректності, а не майстерності авторки. Він заявив, що роботи Д. Лессінг важко читати та деякі її романи лише «четвертосортна наукова фантастика», що спричинило дискусії щодо її внеску та цінності літературної спадщини [23]. Проте, Г. Блум виступив редактором критичної збірки, яка була присвячена творчості Д. Лессінг. Незважаючи на те, що книга містить різноманітні критичні огляди та інтерпретації творчості письменниці, у ній виокремлюється думка про надмірну раціональність її підходу та недостатність емоційної глибини у творах. Її охарактеризували як авторку, яка створює прозорі й чесні твори з точки зору соціологічної журналістики. Однак у книзі під редакцією Г. Блума підкреслюється, що Д. Лессінг не завжди вдається досягнути ті аспекти людського досвіду, які не піддаються категоризації, що не дозволяє їй повноцінно передати багатогранність людських переживань.

«She produces an enormously lucid sociological journalism, honest and committed, but in much of her work she lacks a multiple awareness, a sense of comedy, a perception that parts of human experience cannot be categorized or precisely located, a human and intellectual depth» [40, с. 26].

С. Шарма присвятила дисертацію аналізу творчості, життєвого шляху та переконань Д. Лессінг. У науковій роботі *«The World of Doris Lessing's Novels: A Critical Study»* (2023) досліджується творчість письменниці, зосереджуючись на таких темах, як колоніалізм, фемінізм, марксизм та психологічні студії [71]. Особливу увагу приділено різноманіттю наративної манери Д. Лессінг: від реалістичного письма до експериментальних форм, як в «Золотому зошиті», де авторка досліджує фрагментацію ідентичності, суспільні конфлікти та психічний стан героїв. Визначено вплив літературної спадщини та проаналізовано неоднозначну позицію щодо ярлика «феміністки».

Г. Патні досліджує, як Лессінг змальовує психологічний вплив колоніалізму як на колонізаторів, так і на колонізованих, зосереджуючись на темах, пошуку власної ідентичності та расової напруженості. Він пропонує

новий погляд на аналіз впливу колоніалізму на психіку людей, заглиблюючись у психологічні наслідки, які розкриває авторка у своїх творах [62]. Дослідниця наголошує, у центрі уваги Лессінг – психологічні травми, що дає змогу глибше зрозуміти вплив колоніальної системи на внутрішній світ особистості [62].

«Lessing's portrayal of colonialism isn't a one-sided narrative of conquest and domination. She delves into the psychological trauma inflicted upon individuals caught between two cultures» [62, с. 7551].

Отже, Д. Лессінг є однією з найвпливовіших письменниць ХХ століття, яка була відзначена багатьма нагородами та преміями, з серед яких – Нобелівська премія з літератури. Творчість авторки є предметом наукових досліджень, що репрезентовані широким спектром академічних публікацій, зокрема науковими статтями, монографіями, колективними дослідженнями та матеріалами наукових конференцій. Літературний доробок письменниці виходить за межі дослідження соціальних та екзистенційних питань та формує важливий вплив на сучасний науковий дискурс. Ґрунтовний аналіз її творчості дозволяє не лише осягнути глибину літературної спадщини авторки, але й дослідити актуальність її ідей.

1.2 Популярні напрями аналізу творчості Д. Лессінг та перспективи подальших досліджень

Постколоніалізм глибоко аналізувався та критично осмислювався в різних текстах Д. Лессінг. Письменниця в багатьох своїх творах заглиблюється в тематику національної та расової ідентичності, досліджуючи, як колоніальна система впливає на формування особистого та колективного досвіду [79]. У роботах Д. Лессінг висвітлено психологічні травми, яких зазнають люди, що проживають за подібного соціального укладу. Зображені

наслідки руйнування традиційного укладу життя людей та тривала напруженість, що присутня у взаємовідносинах між людьми [62].

У своїй творчості письменниця висвітила, як колоніальна політика пригнічувала корінне населення, знищувала його ідентичність і культуру. При цьому був розкритий руйнівний вплив подібного соціального устрою на природу й тваринний світ. Досліджена експлуатація всього та всіх, що колоніалісти вважали негідним прав. Д. Лессінг продемонструвала зв'язок колоніалізму й патріархального устрою, що створили подібні умови, жагу до панування та підкорення всього «інакшого». У такій ментальності, різноманітність становила уявну загрозу, не сприймаючись як щось цінне та унікальне. Авторка описала процес дегуманізації, який був основою цієї системи, та проаналізувала, як ставлення до «інших» спричинило моральну деградацію та руйнування соціуму.

Науковці зазначили, що Д. Лессінг своєю літературною працею допомогла суспільству почути голоси маргіналізованих груп, котрі залишались поневоленими та експлуатованими в системі колоніалізму [51]. Авторка зробила свій внесок у боротьбу з дискримінацією завдяки своїм творам, які відкидають всі виправдання гноблення людей, експлуатації природи та тварин. Д. Лессінг не лише висвітлює історичні наслідки, а й розкриває довгострокові психологічні, екологічні та соціальні наслідки колоніалізму. Зосереджуючись на історії корінних народів та їхній культурі, вона відкриває можливості для глибшого розуміння та комунікації між людьми. Це сприяє переосмисленню історичного впливу на суспільство та роботі над покращенням відносин між різними народами й расами.

Письменниця підштовхує читачів визнати вплив минулого та усвідомити всі наслідки, яких зазнала культура, психіка, екологія та людські відносини. Також вона висвітлює важливість знаходження способу подолання розколу у суспільстві та необхідність у розумінні нашого взаємозв'язку з одним одним і всім тим, що нас оточує.

Феміністичні мотиви досить часто можна зустріти в літературі Д. Лессінг. Критики почали асоціювати авторку з фемінізмом після публікації її другого роману «Марта Квест» (1952). М. Горлач зазначала, що в багатьох роботах письменниці автобіографічний елемент пов'язується з феміністичними настроями та роман «Марта Квест» не став виключенням [2]. Д. Лессінг є не просто авторкою, а «епіком жіночого досвіду», як зазначав Нобелівський комітет [56]. Письменниця зробила внесок у феміністичну літературу глибоким дослідженням соціального, політичного та психологічного аспекту життя жінок. У її творах відображено широкий спектр тем: від пошуку жіночої ідентичності, не прив'язаної до соціальних норм та очікувань, до боротьби за право на самовизначення. Авторка майстерно прописує внутрішні конфлікти героїнь своїх творів, забезпечуючи розуміння жіночої свідомості.

Н. Поліщук досліджувала зображення жіночої ідентичності через аналіз малої прози письменниці. Особливу увагу науковиця приділила пошуку власної ідентичності в шлюбних стосунках. Висвітлено різні ролі жінок – від коханки до зрадженої дружини. Зазначено, як Д. Лессінг представляє жінок у різних контекстах, розкриваючи багатогранність їхнього внутрішнього світу. Розглянуто такі проблеми як: криза в шлюбі, подружня зрада та моральне невдоволення [12].

Героїні письменниці досліджують свої переживання, усвідомлюючи, що їх не визнають як особистостей. Суспільство бачить у них лише жінок, обмежуючи їх біологічною статтю, стереотипами, очікуваннями та вимогами, притаманними патріархальному устрою [56].

Багато літературознавців відмітили зображення у творах Д. Лессінг гендерну нерівність, що присутня в сучасному суспільстві. Відзначили аналіз соціальних, економічних та культурних проблем з якими зіштовхуються жінки. Літературний доробок письменниці здобув визнання завдяки висвітленню стереотипів та гендерних ролей. Творчість Д. Лессінг є багатогранною репрезентацією жіночого досвіду, почуттів та вимог соціуму,

які переслідують їх з народження. У творах письменниці простежується заклик до пошуку жіночої ідентичності та самовизначення. Вона висвітлює важливість жіночої солідарності, свободи й емансипації.

Творчість письменниці можна проаналізувати через призму екофемінізму. Наприклад, Н. Елдіб досліджував інтеграцію екологічних і феміністичних тем, зокрема взаємозв'язок між жінкою та природою, на прикладах романів «Ущелина» та «Маара і Данн» [21]. Науковець, здійснивши ґрунтовний аналіз творів, виявив спільну проблематику, яка полягає у створенні патріархальної системи екологічних та соціальних проблем у суспільстві та її руйнівному впливі. У процесі дослідження було встановлено, що Д. Лессінг акцентує увагу на органічному зв'язку між жінкою та природою, підкреслюючи взаємопов'язаність їхнього пригнічення та необхідність пошуку гармонійного способу співіснування між природним середовищем та людською спільнотою.

У контексті екокритичного підходу, який зосереджується на дослідженні взаємодії суспільства з природою, стає очевидним науковий інтерес до творчості Д. Лессінг, у роботах якої досліджуються фундаментальні проблеми співіснування цих двох сфер, що відображають не лише експлуатацію природних ресурсів, але й демонструють руйнівний вплив людської діяльності та бездіяльності на цілісні екосистеми. Дж. Боруа аналізував творчість Д. Лессінг через призму екокритики. Він досліджував, як у романі «Трава співає» читачі можуть побачити складні взаємовідносини між людьми та природою через різноманітні аспекти життя. Аналізував поєднання постколоніальної та екологічної проблематики, вплив колоніального режиму на знищення навколишнього середовища. Такий підхід до розкриття взаємопов'язаності двох проблематик дозволяє побачити вплив соціальних структур на екологію [30].

Дослідники зазначають, що Д. Лессінг часто використовує природу як символ відновлення та руйнування. Вона доводить, що людське втручання в екосистему призводить до загальної екологічної кризи. Все це є наслідком

того, як люди намагаються підпорядкувати собі все, що вважають менш важливим за себе, в тому числі й природу [30].

Письменниця зробила свій внесок в екокритичну дискусію завдяки своїм працям, таким як «Трава співає», відкривши читачам очі не лише на проблему колоніалізму, але й людського ставлення до природи. Були висвітлені проблеми експлуатації природних ресурсів, взаємозв'язок з колоніалізмом та екологічною кризою. Природні ландшафти часто стають символами внутрішніх та зовнішніх конфліктів людей. Наприклад, щоб підкреслити боротьбу колонізаторів з усім, що є інакшим і незрозумілим для них. Письменниця висвітлює негативний вплив такої тенденції не лише на соціум, а й на довкілля. Авторка розвінчує стереотипи, що слугують будь-яким виправданням агресивного втручання та експлуатації колонізаторів. Авторка у своїх творах висвітлює, як цивілізаційний прогрес стає приводом для екологічної руйнації внаслідок людської необізнаності та недбалості.

Її твори стали простором для дослідження моральних дилем, які стосуються наслідків перебування людини в різних екосистемах, що є взаємопов'язаними з певним культурним та соціальним контекстом, в особливості з колоніальним режимом. Своїми творами письменниця спонукає людей обдумати та зрозуміти наслідки своїх дій, бо це самоусвідомлення може дати можливість виправити помилки минулого. Варто зазначити, що анімалістичним мотивам творчості письменниці присвячено малу кількість досліджень. Наприклад, Г. Маніваннан та К. Говіндарадж присвятили публікацію аналізу роману «П'ята дитина», його анімалістичних мотивів та тематики дуальності людської сутності, поєднання людського та тваринного в одній особі [57].

У романах Д. Лессінг досліджується, як систематичні прояви насильства й гноблення з боку патріархальної системи однаково впливають на тварин, людей та природу. Письменниця розкриває теми зв'язку людей з тваринами через спільні страждання, емоції та схожість деяких інстинктів. Наше ставлення до тварин може відображати ключові соціальні проблеми. У романі

«П'ята дитина» тема анімалізму відіграє ключову роль, особливо через образ Бена, якого його власна сім'я та суспільство сприймають більше як тварину, ніж як людину. Цей мотив знаходить паралелі в тому, як Д. Лессінг описує образ дитини, використовуючи метафори, щоб показати його «інакшість» від його близьких родичів. Існує думка, що тварини не відчувають болю, а їхні крики та страждання – це лише зовнішні рефлекси, що майже не пов'язані з внутрішніми почуттями. Це переконання довгий час дозволяло людям виправдовувати жорстоке поводження з тваринами, оскільки вони були позбавлені статусу істот, здатних відчувати [63].

К. Логожна досліджувала роман Д. Лессінг «*On Cats*» з метою аналізу моральних аспектів ставлення до тварин та питань співіснування людей з котами та іншими тваринами. Це дослідження є одним із небагатьох, яке досліджує творчість письменниці через призму *Animal Studies* (анімалістичних студій) [55]. Окремої уваги у творчості Д. Лессінг заслуговує проблема взаємодії людини з тваринами. Наприклад, у збірці «*On Cats*», яка складається з оповідань про цих тварин, письменниця описує їх почуття та взаємовідносини з іншими видами в природі [20]. Авторка демонструє внутрішній світ котів, намагаючись зрозуміти їх думки, почуття та особливі способи комунікації. Все це допомагає пробудити емпатію у читачів, змушуючи замислитись або ж й переглянути своє ставлення до світу фауни.

Дослідження творчості авторки через призму анімалізму та анімалістичних студій має великий потенціал, адже небагато вчених мали змогу дослідити та проаналізувати особливості тваринної тематики у творчості Д. Лессінг. Письменниця досить часто порушує моральні, соціальні та етичні питання, розкриваючи їх саме через образи тварин.

Отож, літературний доробок Д. Лессінг аналізувався критиками та вченими не лише через призму фемінізму, але популярними напрямками інтерпретації текстів стали постколоніалізм, екокритика, екофемінізм. Анімалістичні студії та анімалізм стали новим напрямком досліджень

літературної спадщини письменниці, які відкривають нові можливості для подальших досліджень.

1.3 Animal Studies: теоретичні аспекти

Animal Studies представляють міждисциплінарний науковий напрямок, що досліджує взаємовідносини між людьми і тваринами, акцентуючи увагу на впливі цих взаємин на обидві сторони. Одним із головних завдань цього напряму є переосмислення традиційного поділу між людьми та тваринами як окремими категоріями. Учені кидають виклик усталеним поглядам, аналізуючи культурні, етичні та екологічні аспекти взаємодії між видами. Ця дисципліна також зосереджується на вивченні того, як тварини представлені у літературі, засобах масової інформації й інших сферах суспільного життя. При цьому значна увага приділяється чинникам, таким як культура, політика, соціальні норми та етика, які формують сучасне уявлення про відносини людей і тварин [46, 69].

«Animal Studies engages the many ways that human individuals and cultures are now interacting with and exploring other-than-human animals, in the past have engaged the living beings beyond our own species, and in the future might develop ways of living in a world shared with other animals» [77, с. 10].

Дослідження взаємозв'язків між людьми та тваринами набуває дедалі більшої актуальності як міждисциплінарний напрям сучасної наукової думки. Наприкінці ХХ століття спостерігалось інтенсивне зростання інтересу до вивчення ролі тварин у суспільстві, що було зумовлено підвищенням громадської уваги до екологічних проблем і активізацією діяльності соціальних рухів. Зміни в соціальних нормах і політичних пріоритетах не лише відображають домінуючі суспільні настрої, але й впливають на вибір наукових тем для досліджень, сприяючи розширенню наукових парадигм та вдосконаленню методологій [68].

Науковий напрям *Animal Studies* трактує тварин не лише як біологічні об'єкти, а як істот, здатних до переживання емоцій, таких як любов, радість, горе чи розчарування. Представники цього напрямку стверджують, що тварини володіють здатністю до самостійного мислення та виявлення волі. У межах цих досліджень науковці акцентують увагу на необхідності захисту тварин від експлуатації та насильства через підкреслення їхньої здатності до співпраці та важливості розвитку емпатії до них. Особливий інтерес становить аналіз змін у ставленні до тварин у різних культурах і в історичній ретроспективі, що сприяє формуванню етичних оцінок взаємодії людини й фауни. Такий підхід дозволяє переосмислити статус тварин у суспільстві, визнаючи їхнє право на гуманне поводження й свободу [50].

Дослідження у сфері *Animal Studies*, зокрема роботи таких авторів, як Джон Бергер, Дебора Бранц, Донна Гаравей, Вівіан Деспре та Сьюзен Макхью, мають на меті критичний перегляд взаємовідносин між людьми та тваринами. Ці науковці досліджують феноменологічні, етичні й соціокультурні аспекти взаємодії людини з тваринами, пропонуючи альтернативу антропоцентризму в сучасній гуманітаристиці. Важливою складовою їхніх робіт є твердження про необхідність визнання агентності тварин, їхніх потреб та прав. Таке бачення відкриває перспективи для нових інтерпретацій літературних текстів через призму *Animal Studies* [24, 26, 37, 43, 59]. В Україні окремі дослідники також звертаються до методології анімалістичних студій з метою аналізу культурних, літературних і соціальних дискурсів. Зокрема, помітний внесок у цій царині зробили Наталія Висоцька, Анна Полторацька та Христина Семерин [1, 13, 15].

У своїй фундаментальній праці Джон Бергер проаналізував трансформацію взаємовідносин між людьми та тваринами в умовах капіталізму. Він описав перехід від традиційного співіснування до індустріальних процесів, у межах яких тварини перетворюються на товар. Це спричиняє їх систематичну експлуатацію та водночас поглиблює морально-етичну кризу суспільства. Бергер у есе «*Why Look at Animals?*» (1980) показав,

як економічні системи капіталізму знецінюють живих істот, зводячи їх до функції ресурсу для отримання прибутку [26, 31].

У своїх наукових дослідженнях Д. Бранц детально вивчала ключові аспекти Animal Studies, приділяючи особливу увагу трансформації взаємодії між людьми та тваринами в різних історичних контекстах. Дослідниця здійснила ретельний аналіз методологічних підходів, за допомогою яких вивчається роль тварин у суспільстві та людсько-тваринна взаємодія. Завдяки цьому їй вдалося систематизувати існуючі знання в зазначеній галузі. Значущим внеском у розвиток цього напрямку стала її праця «*Beastly Natures: Animals, Humans, and the Study of History*» – збірка есе, у якій різноманітні автори аналізують роль тварин в історії, їхню взаємодію з людьми та культурні інтерпретації цих стосунків [24-25].

Особливе місце у формуванні цієї дослідницької сфери займає концепція «*companion species*», яку представила Д. Гаравей. Ця концепція описує складну систему взаємозалежності між людиною та іншими організмами, що співіснують в єдиному середовищі. Поняття охоплює не лише домашніх тварин, але й ширше коло живих істот – рослини, комахи, мікроорганізми та інші форми життя, які суттєво впливають на існування людини і, водночас, залежать від неї. Гаравей пропонувала розглядати людсько-тваринні взаємини як взаємопроцес, що формує трансформації у обох сторін цієї взаємодії. Ця ідея стала одним із ключових засад критичних досліджень у межах Critical Animal Studies, сприяючи переосмисленню традиційних уявлень про людське домінування над природою. У своїх роботах вона також розглядала етичні, соціальні та політичні наслідки людських взаємодій із різними представниками флори і фауни, розширюючи спектр дискусій у сфері екологічної етики та міжвидових комунікацій [43, 64].

«*Companion species is a bigger and more heterogeneous category than companion animal, and not just because one must include such organic beings as rice, bees, tulips, and intestinal flora, all of whom make life for humans what it is and vice versa*» [42, с. 15].

Д. Гаравей пропонує трактувати взаємини між людьми і тваринами як динамічний та взаємозалежний процес, який формує та трансформує обидві сторони. Дослідниця закликає до відмови від антропоцентричного світогляду, акцентуючи на важливості розуміння природи цих взаємин через призму взаємозалежності людини та інших живих істот [42].

В. Деспре у своїх дослідженнях зосереджується на соціальних аспектах взаємодії з тваринами, переосмислюючи їх роль у суспільстві та їхнє представлення в наукових і суспільних дискурсах. Вона рішуче спростовує традиційне уявлення про тварин як нереклексивних і пасивних об'єктів, доводячи їх здатність не лише відчувати емоції, але й проявляти свідому поведінку. У своїй праці «*What Would Animals Say If We Asked the Right Questions?*» (2016) дослідниця детально аналізує соціальний вимір міжвидових взаємодій, відкриваючи нові перспективи у питанні ролі та репрезентації тварин у людському світі. Ця робота сприяла фундаментальному переосмисленню стосунків між людьми та представниками інших видів, оскільки вона систематично дослідила багатовимірність і складність таких взаємин, тим самим збагативши міждисциплінарний підхід до вивчення міжвидової динаміки [36-37].

С. Макхью досліджує репрезентацію тварин у літературі та масмедіа, аналізуючи оповідні практики, що знаходять своє відображення у кіно, мистецтві та різних формах культурного вираження. Її праця «*Narrating across Species Lines*» (2011) розглядає суспільні наративи щодо тварин і те, як літературні та культурологічні тексти, а також роботи з кінематографу та біології здатні впливати на людські погляди. Авторка, чиї досягнення були відзначені премією Мішель Кендрі, також обговорює екологічні та етичні виміри анімалістичних студій та виступає з критикою антропоцентричного підходу. Її дослідження пропонують нові аналітичні перспективи для розуміння того, як тварини представлені в культурному дискурсі та як суспільство вибудовує взаємодію з ними [59-60].

Дослідження, проведені Пітером Сінгером, становлять ключову основу для анімалістичних студій. У своїй знаковій праці «*Animal Liberation*» (1975) Сінгер аналізує етичні аспекти ставлення до тварин, обґрунтовуючи свої підходи концепцією утилітаризму. Цей підхід закликає до зосередження зусиль на зменшенні страждань усіх істот, здатних відчувати. Автор виступає проти спешисизму (дискримінації за видовою ознакою), порівнюючи його із проявами расизму та сексизму, і наголошує на необхідності гуманного ставлення до тварин та врахування їхньої здатності відчувати в будь-яких взаємодіях з ними. Проте деякі дослідники, зокрема Роузмарі Коллард, критикують підходи Сінгера за надмірну увагу до почуттів, водночас недостатньо охоплюючи питання індивідуальності тварин та їхньої власної суб'єктності [33, 72].

Томас Реган пропонує критичний аналіз надмірного антропоцентризму, властивого підходу Пітера Сінгера. Згідно з його зауваженнями, роботи Сінгера визнають права лише тих істот, які володіють певним рівнем когнітивних здібностей, таким чином обмежуючи коло морально значущих суб'єктів. У своїй фундаментальній праці «*A Case for Animal Rights*» (1983) Реган висуває аргумент, що цінність тварин не залежить від їхньої корисності для людини. Він підкреслює, що всі живі істоти мають імунітет до експлуатації, а також невід'ємні права на життя та свободу, які повинні бути незаперечно захищені [67].

Згідно з дослідженням, представленим Р. Коллардом у праці «*Critical Animal Studies: An Introduction by Dawne McCance*» (2014), як Пітер Сінгер, так і Томас Реган, відомі своїм жорстким підходом до прав тварин, зосереджувалися та продовжують зосереджуватися на вирішенні питання про критерії визначення того, хто або що заслуговує на моральний статус [33, с. 1].

Натомість Н. Висоцька в своїй роботі здійснила глибокий аналіз репрезентації тварин у культурі епохи Ренесансу, простеживши при цьому витоки формування постгуманістичних ідей. Вона дослідила процес децентралізації антропоцентричних концепцій, звертаючи особливу увагу на

роль, яку відіграли феміністська критика та деколоніальні підходи в цьому контексті. Дослідниця підкреслила значущість цих чинників для становлення новітніх академічних напрямів, зокрема *Animal Studies* і нового історизму. Ці напрями суттєво вплинули на переосмислення відносин між людством і світом тварин, запропонувавши нові перспективи для гуманітарних наук [1, с. 64-65].

А. Полторацька присвятила свою дисертаційну працю аналізу дискурсу бестіарності у художній літературі кінця ХХ – початку ХХІ століття, використовуючи методологічні підходи екокритики, постгуманізму та *Animal Studies*. Її дослідження стало істотним внеском у розвиток міждисциплінарного підходу до аналізу літературних текстів, наголошуючи на потенціалі анімалістичних студій як ефективного аналітичного інструменту. Дослідниця продемонструвала вдалу інтеграцію вказаних теоретичних підходів у вивченні сучасної художньої прози, забезпечивши новий рівень осмислення взаємодії людини й тварини в літературному дискурсі [13].

Х. Семерин зосередила свою увагу на аналізі специфіки репрезентації образів тварин у контексті сучасної української прози. У своїй роботі вона підкреслила значущість анімалістичних студій як перспективного підходу для літературознавчого аналізу, акцентуючи на домінуванні антропоцентричних тенденцій, що прослідковуються в текстах. Крім того, дослідниця визначила провідні теми, через які здійснюється зображення тварин у сучасному українському літературному просторі, розширюючи уявлення про роль некатегорично антропоцентричних мотивів у художній прозі [15].

Основні напрями досліджень, які пов'язані з *Animal Studies*, включають такі сфери як:

1. *Critical animal studies (CAS)* представляють політично мотивований напрям досліджень, спрямований на вивчення взаємодій між людиною та іншими видами, а також аналіз етичних, політичних і соціальних структур, які формують ці взаємовідносини. У центрі уваги цього підходу знаходиться критика експлуатації тварин у різних сферах, зокрема аграрній, промисловій

та індустрії розваг. Основною метою є боротьба за звільнення тварин з-під людського домінування. Представники цієї галузі виступають за зміну ставлення до тварин, закликаючи до реформування існуючих систем підпорядкування. Однією з ключових характеристик CAS є комплексність досліджень, що передбачає врахування економічних і політичних факторів. Ця сфера усвідомлено відмовляється від традиційної академічної нейтральності, визнаючи важливість власних моральних позицій у суспільно-політичному контексті. Для цього напрямку притаманна категорична опозиція до ієрархічних структур, акцент на взаємопов'язаності живих істот і практичний пошук рішень проблем, пов'язаних із гнобленням тварин. Ідеологія CAS включає радикальні антикапіталістичні погляди, поєднані із прагненням до повного визволення як тваринного, так і рослинного світу [47]. Прихильники критичних анімалістичних студій активно висвітлюють питання захисту прав тварин у суспільстві. Вони підтримують розвиток екологічної освіти та сприяють співпраці з іншими соціальними рухами для подолання систем, що сприяють експлуатації та винищенню тварин. Основною метою є попередження деструктивних соціальних процесів, які вкорінюють насильство над природою. Дослідники цього напрямку готові підіймати складні теми, зокрема антикапіталізм і наслідки академічних репресій; вони також вважають за доцільне навчатися у громадських активістів, прагнучи звільнити всі пригноблені групи, особливу увагу приділяючи тваринам [27]. CAS – мультидисциплінарна сфера знань, яка активно взаємодіє з іншими галузями, такими як історія, психологія, зоологія, соціологія тощо. Інтердисциплінарний підхід забезпечує всебічне дослідження суспільних систем насильства щодо тварин, їх критичний аналіз та розробку стратегій для вирішення існуючих проблем. У своєму дискурсі критичні анімалістичні студії наголошують на необхідності практичних дій та радикальних трансформацій суспільно-політичних структур. Вони наполегливо закликають до відмови від експлуатаційного ставлення людей до тварин, вбачаючи у цьому ключ до етичнішого й гармонійнішого суспільства.

2. Галузь *Human-animal studies* (HAS) займається дослідженням взаємовідносин між людьми і тваринами, критично оцінює обидві сторони цього зв'язку та їхню роль у культурі та суспільстві. Основна увага приділяється тому, як ці взаємодії впливають на фізичний, психологічний і соціальний стан як людей, так і тварин. Важливе місце займає аналіз етичних, історичних та культурних аспектів таких відносин. Метою є оцінка впливу цих взаємин, зокрема у контексті формування суспільних норм та їхнього потенційного впливу на життя тварин. Ці дослідження спрямовані на глибше розуміння складних аспектів співіснування людей і тварин, що дозволяє переосмислити ставлення до тварин і впровадити покращені моделі взаємодії [65, 70]. *Human-animal studies* також фокусуються на осмисленні впливу відносин між людьми та тваринами, як на індивідуальному, так і на суспільному досвіді, вивчаючи їх репрезентацію та культурну значущість. Особливу увагу приділено етичним аспектам взаємодії, наголошуючи на важливості усвідомлення людиною своєї відповідальності за живих істот. Ця дисципліна підкреслює, що тварини впливають на формування людської ідентичності та поведінки. Ключовими завданнями є переосмислення історичних наративів, етичний аналіз співіснування та вивчення різноманітних форм взаємодії між людьми і тваринами. Окремий акцент робиться на пошуку шляхів для будівництва гармонійних і етично стійких відносин між двома сторонами. Однією із ключових характеристик HAS є її міждисциплінарний підхід. За оцінками К. Шапіро ця галузь включала близько двадцяти чотирьох дисциплінальних напрямів, що охоплюють широкий спектр – від антропології до кримінології. Серед найбільш активно розвинутих підходів виділяються літературознавство, філософія, соціологія, гендерні та жіночі студії. Завдяки своїй мультидисциплінарній природі HAS не має універсального дослідницького методу, використовуючи різноманітні підходи: від архівних досліджень і контент-аналізу до інтерв'ю й анкетувань. Такий багатогранний підхід дозволяє комплексно досліджувати взаємини між

людьми й тваринами, збагачуючи наше розуміння цих взаємодій та їхнього впливу на суспільство [69].

3. Постгуманізм як інтелектуальний напрямок виступає проти антропоцентричних поглядів, акцентуючи увагу на складній мережі взаємозв'язків між людськими та нелюдськими агентами, а також довкіллям. Ця теоретична галузь зосереджена на аналізі взаємозалежності соціальних структур та індивідів у контексті глобального світу. Вона відкидає концепцію домінування, критично переглядаючи існуючі ієрархії, і закликає відмовитися від практик насильства над тваринами, пропонуючи альтернативний підхід до переосмислення відносин із ними [48, 80]. Зasadничо постгуманізм відрізняється від гуманістичної парадигми, оскільки не лише заперечує ідеологію верховенства людини над іншими системами, а й формулює кардинально нову модель міжсуб'єктних взаємодій. Він підкреслює глибокий зв'язок людини з різноманітними іншими – від екосистем до технологічних середовищ. Особливу увагу приділено впливу емоційних складових у взаєминах, наприклад, між людьми і тваринами, пропонуючи ширше бачення таких зв'язків, яке ґрунтується на принципах співзалежності та взаємної динаміки, а не ієрархії [35, 38]. Одним із центральних концептів постгуманістичної думки є поняття постлюдини. За трактуванням Керрі Гайлз, постлюдина репрезентує множинність автономних суб'єктів, які трансформують індивідуалістичне «я» у колективне «ми», при цьому зберігаючи свою унікальність та агентність у взаємодії. Постгуманізм закликає переглянути ставлення до тварин, відмовитися від людського домінування над ними та визнати їхню суб'єктність. Крім того, цей напрямок змушує переосмислити концептуалізацію «іншого» та самого поняття «людина», відкриваючи шлях до побудови гармонійного співіснування в межах багатовимірної світової системи [18]. Ключова особливість постгуманістичної перспективи полягає у тому, що вона охоплює не лише зв'язок між людьми і тваринами, але також досліджує інтеграцію технологій та екологічних систем як цілісного комплексу. Такий підхід долає штучні межі

між цими категоріями та рішуче відкидає ідею про унікальну виключність людини. Постгуманізм розглядає тварин не тільки як об'єктів спостереження чи ресурсів, але як суб'єктів із власною агентністю та значимістю у взаємостосунках. Теоретичний дискурс цього напрямку спрямований на перегляді таких понять як «людина» і «тварина» та вивчення складної системи взаємодій між живими організмами, неживими проявами матеріального світу і технологічними артефактами.

У таблиці 1.1 наведена порівняльна характеристика напрямків досліджень, що вивчають тварин та їх взаємовідносини із людьми.

Таблиця 1.1 – Порівняльна характеристика напрямків дослідження тварин і їх взаємовідношень із тваринами

Параметр	Animal Studies	CAS	HAS	Постгуманізм
Основний фокус	Роль тварин у культурі та науці	Етична критика експлуатації тварин	Соціальні й культурні аспекти взаємодії людей і тварин	Переосмислення меж між людиною, тваринами та технологіями
Мета	Опис та аналіз	Соціальна справедливість, звільнення тварин від гніту	Культурне та соціальне розуміння тварин	Деконструкція антропоцентризму
Характер	Нейтральний	Радикальний	Академічний	Філософський
Взаємодія з активізом	Зазвичайні	Так	Ні	Ні

У літературознавстві *Animal Studies* досліджують роль тварин у текстах, кидаючи виклик традиційним антропоцентричним підходам (див. табл. 1.1). Анімалістичні студії зосереджуються на аналізі того, як у літературних творах використовуються різноманітні образи тварин та як їх зображення впливає на формування етичних і культурних наративів. Цей напрям часто інтегрується з такими теоретичними підходами, як екокритика, постгуманізм та фемінізм [50].

Ключовими аспектами є наступні:

1. Репрезентація. У межах *Animal Studies* літературознавці акцентують увагу на тому, як тварини представлені у текстах, включаючи використання антропоморфізації. Це охоплює їх застосування як метафор чи символів. Основний акцент робиться на аналізі образів тварин, їхнього голосу та значення, яке вони відіграють у наративі.

2. Етичні аспекти. Дослідники також звертаються до тематики вищоцентризму, який створює ієрархічну зверхність людини щодо інших живих істот. Аналіз літератури демонструє, як такі наративи або підтримуються, або піддаються критиці. Часто використовується концепція спешісизму, яку розробив Пітер Сінгер. Літературний аналіз включає осмислення міжвидової комунікації, традиційних моделей мислення та етичного виміру стосунків між людиною і тваринами.

3. Переоцінка уявлення про людську винятковість. *Animal Studies* радикально переосмислює ідею про те, що людина має суттєві відмінності та перевагу над іншими видами. У літературі це пов'язано з деконструкцією дихотомій, таких як людина/тварина, природа/культура, суб'єкт/об'єкт. Це сприяє формуванню більш інклюзивного уявлення про суб'єктність, яке охоплює також нелюдські істоти.

Animal Studies є міждисциплінарною академічною галуззю, яка спрямована на дослідження взаємодії між людьми й тваринами, зосереджуючись на динаміці цих відносин, а також їхніх етичних і практичних наслідках. Ця сфера науки аналізує репрезентацію тварин у різноманітних

контекстах, таких як політичні дискурси, засоби масової інформації та література. Основне її положення полягає в тому, що тварини є суб'єктами із власними почуттями й агентністю, а не лише об'єктами у взаємодіях з людьми.

До суміжних напрямів досліджень належать Critical Animal Studies (CAS), Human-Animal Studies (HAS) і постгуманізм, кожен із яких має свої теоретичні підходи та методологічні акценти. Animal Studies, здебільшого описова за своєю природою, фокусується на ролі тварин у культурі та науці. У свою чергу, HAS зосереджується переважно на соціальних і культурних аспектах взаємодії між людиною й твариною. CAS вирізняється більш радикальною позицією, поєднуючи емпіричні дослідження з активізмом і закликаючи до боротьби проти експлуатації тварин. Постгуманізм, своєю чергою, ставить під сумнів антропоцентричний світогляд, пропонуючи розглядати людину, тварин і технології як рівноправні елементи спільної системи.

Висновок до розділу 1

Анімалістичні дослідження активно застосовуються в аналізі художніх текстів, зокрема для дослідження ролі тварин у літературі та їх впливу на формування культурних і соціальних наративів. У рамках цього підходу вивчається репрезентація тварин у літературі через критичне осмислення їхньої образності й символічного значення. Окрему увагу тут приділяють етичним аспектам і антропоцентричним наративам, які домінують у художніх творах. На цьому тлі анімалістичний підхід відкриває нові перспективи в аналізі літературної спадщини, зокрема творів таких авторів, як Доріс Лессінг.

Таким чином, Animal Studies як міждисциплінарна галузь сприяє більш глибокому розумінню взаємовідносин між людьми й іншими істотами, визнаючи агентність тварин і переосмислюючи антропоцентричні рамки. Такий підхід стимулює перегляд традиційної ролі тварин у культурному й

літературному просторі та сприяє розширенню горизонту гуманітарних досліджень. Аналіз художньої спадщини Доріс Лессінг крізь призму анімалістичних студій дає змогу здійснити комплексну інтерпретацію її текстів, виявити нові грані їхнього символізму та етичних підходів.

РОЗДІЛ 2. ОБРАЗИ ТВАРИН У КУЛЬТУРІ ТА ЛІТЕРАТУРІ

2.1 Тварини, що працюють на людей: воли в культурі та літературі

Воли, одні з найдавніших приручених тварин, відіграли визначну роль у формуванні людських суспільств. Їх активно залучали до сільськогосподарських робіт, транспортування та інших сфер економіки, створюючи основу для розвитку перших цивілізацій. Проте їхнє значення виходить далеко за межі суто практичного застосування. Ці тварини міцно вплетені в культурну тканину багатьох народів, знаходячи своє місце в традиціях і літературних образах як символи працьовитості, витримки та гармонійної взаємодії між людиною і природою. У різних культурах воли асоціювалися з наполегливістю, витривалістю та глибоким зв'язком із землею. Наприклад, у стародавніх цивілізаціях Месопотамії, Індії та Китаю їм надавали священного статусу. У китайській традиції вола часто уособлювали як тварину, що дарує родючість і забезпечує стабільність. Такий образ знайшов відображення в літературі, міфології та іконографії, де його нерідко зображають як незамінного помічника, що невтомно працює разом із людиною на полях [28, 45, 54, 73].

У дослідженні І. Смердела, представленому в статті «*What Images of Oxen Can Tell Us: Metaphorical Meanings and Everyday Working Practices*» (2013), відзначено багатовікову важливість волів як символу наполегливості та відданості, що мала ключове значення для аграрних спільнот: «*The ox has long been a symbol of perseverance and loyalty in agrarian societies*» [73, с. 12]. Зазначається, що воли вже давно уособлюють чесноти, пов'язані з працею та терпінням, особливо в культурно-економічному контексті. Така оцінка підкреслює їхню роль не лише як основної робочої сили, але й як культурного образу, що формував уявлення про гармонійну

взаємодію людини зі світом і моральні ідеали, побудовані на співпраці та витривалості. Крім того, проведений аналіз акцентує увагу на тому, як символіка волів трансформувалася залежно від суспільно-культурних змін, адаптуючись до нових значень і умов у різних історичних епохах.

Літературні твори, що звертаються до образу вола, висвітлюють його багатогранну символіку. У численних текстах воли постають як місток між природою і людиною, водночас символізуючи експлуатацію. Зокрема, у праці «*Animals, Gods and Humans*» (2006) акцентується увага на тому, що воли нерідко виступають уособленням соціальних структур, де ключові ролі відведено праці та підкоренню: «*The oxen in mythologies often represent the duality of servitude and sanctity, reflecting human dependence on their labor*» [45, с. 89]. У ній зазначається, що в міфологіях вони відображають подвійність служіння і святості, підкреслюючи залежність людства від їхньої праці. Крім того, ця ж книга наголошує, що воли не лише слугували тягловою силою, але й були важливою складовою релігійних і культурних ритуалів у різних цивілізаціях: «*Oxen were essential not only as beasts of burden but also as integral parts of religious and cultural rituals across civilizations*» [45, с. 45]. Дослідження підкреслює сакральний статус волів, котрий символізував баланс між людськими потребами та природними ресурсами. Автори роботи особливо виділяють їхній внесок у підтримання економічної стабільності та формування соціального устрою.

У культурологічних та літературних дискурсах образ вола набуває ключового значення як інструмент для критики антропоцентризму та його домінантного статусу в стосунках між людиною і природним світом. Особливо в літературі періоду колоніальних завоювань вола часто подано як багатозначний символ, що втілює не лише експлуатаційне ставлення до природи, але й репресивні практики, спрямовані проти певних соціальних чи економічно маргіналізованих груп [54]. У такому контексті образ вола перетворюється на вагомий засіб для переосмислення і деконструкції напружених взаємин між домінуючими соціальними групами та підкореними

спільнотами. Один із визначних прикладів прослідковується у дослідженні Дж. Дж. Лібовітц «*The Persistence of Draft Oxen in Western Agriculture*» (1992), де воли постають як своєрідні «мовчазні свідки» тягарів і викликів епохи колоніалізму. При цьому вони символізують як стійкість історичного періоду, так і масштабну експлуатацію природних і людських ресурсів: «*Oxen have been portrayed as silent witnesses to the hardships of colonial expansion, embodying both the resilience and exploitation of the era*» [54, с. 34]. Такий підхід висвітлює метафоричний потенціал образу вола в контексті аналізу соціальних, економічних та екологічних структур того часу. Завдяки цьому образ вола виконує роль дзеркала, що відображає складні динаміки взаємодії між пригнобленням, пристосуванням і витривалістю – характерними не лише для людських спільнот, але й для природи загалом.

У статті авторів С. Бейене, Л. Мліса та М. Гкцашека «*Local Perceptions of Livestock Husbandry and Rangeland Degradation in the Highlands of South Africa*» (2014) зазначається, що віл є не лише знаряддям праці, а й важливою ланкою між людськими потребами та екологічною стійкістю: «*The ox is not merely a tool of labor but a bridge between human needs and ecological sustainability*» [28, с. 15]. У роботі акцентується увага на значущості волів у формуванні гармонійного балансу між суспільством і природою, а також висвітлюється вплив соціально-економічних змін на ці взаємозв'язки.

У багатьох літературних творах і культурних наративах воли традиційно постають як знаряддя праці, повністю підпорядковані волі та контролю людини. Таке уявлення відтворює антропоцентричний підхід, у межах якого взаємодія між людиною й природою оцінюється виключно через призму практичної або економічної вигоди, яку тварини можуть приносити людству. Дж. Бергер у своїй важливій роботі «*Why Look at Animals?*» (1980) розмірковує, що колись воли були не лише незамінними помічниками в аграрному суспільстві, а й шанованими партнерами людини: «*The ox, once a revered companion in agrarian life, is now reduced to a mere commodity, reflecting humanity's estrangement from nature*» [26, с. 27]. Проте сьогодні їх роль

здебільшого зведена до статусу товару, що яскраво відображає процес поступового віддалення людини від природи. Така відчуженість вимагає не тільки етичного переосмислення, але й ретельного культурного аналізу сучасного місця волів у суспільстві. Це могло б стати основою для перегляду усталених уявлень про їхню значущість і функції.

Дослідження М. Й. Тевельдмехідін та А. Б. Конрой «*The Economic Importance of Draught Oxen on Small Farms in Namibia's Eastern Caprivi Region*» (2010) присвячене впливу антропоцентричного підходу на ставлення до тварин. У роботі наголошується, що переосмислення взаємодії з волами може сприяти впровадженню більш стійких та етичних аграрних практик: «*Reevaluating our relationship with oxen could lead to more sustainable and ethical practices in agriculture*» [75, с. 8]. Окрім того, у статті досліджується, як сучасні технології здатні допомогти зменшити залежність від використання волів шляхом запропонування екологічно безпечніших альтернатив.

Отже, образ волів у культурі та літературі відображає їхню багатогранну роль у людському житті. Від символів працьовитості, терпіння й родючості до уособлення експлуатації, ці тварини посідають визначне місце у спробах осмислення взаємин між людиною і природою. Подальше дослідження їхнього використання в різних історичних і культурних контекстах може пролити світло на еволюцію ставлення до тварин, а також їхній вплив на формування етичних цінностей у суспільстві.

2.2 Тварини-компаньйони в ролі домашніх улюбленців

У сучасному світі домашні тварини давно перестали бути лише елементом побуту – вони стали важливими партнерами й супутниками в житті людини. Якщо раніше, протягом століть, їх головною роллю було виконання практичних завдань, таких як охорона, полювання чи допомога у фізичній

праці, то сьогодні, разом із розвитком суспільства та трансформацією соціальних норм, тварини все частіше виступають у новій якості – емоційних компаньйонів і джерела підтримки. Собаки та коти, зокрема, уже міцно вкоренилися як повноправні члени родини, а взаємодії з ними набувають дедалі більшого психологічного й соціального значення.

Домашні тварини впливають не лише на психоемоційний стан їхніх власників, але й відіграють значну роль у формуванні соціальних взаємодій. У дослідженні Дж. Джонсона «*Dogs, Cats, and Their People: The Place of the Family Pet and Attitudes about Pet Keeping*» (2009) зазначається, що домашні тварини стають невід’ємною частиною побутового середовища, виконуючи функцію не лише практичних помічників, але й важливих соціальних партнерів: «*Partners in human interaction who perform not only practical functions but also provide emotional support to their owners*» [49, с. 8]. Вони сприяють створенню емоційного контексту в міжособистісних стосунках і надають своїм власникам емоційну підтримку. Таким чином, взаємодія з домашніми тваринами полегшує процес соціальної адаптації через посилення емоційних зв’язків і сприяння комунікативній відкритості власників.

Наявність домашніх тварин сприяє формуванню позитивних соціальних зв’язків, що є особливо цінним у нинішньому світі, де багато людей стикаються із почуттям соціальної ізоляції. У статті «*The Emotional Lives of Companion Animals: Attachment and Subjective Claims by Owners of Cats and Dogs*» (2016) автори наголошують на важливій ролі тварин у соціалізації їхніх власників: «*Pets, especially dogs and cats, are important agents of socialization, decreasing stress levels and helping to establish positive social relationships between people*» [58, с. 150]. Вони підкреслюють, що домашні улюбленці, зокрема собаки та коти, не лише допомагають знижувати рівень стресу, але й сприяють встановленню позитивних міжлюдських стосунків. Це свідчить про те, що тварини виступають не лише емоційними підтримувачами, а й посередниками, які сприяють налагодженню комунікації та подоланню бар’єрів у спілкуванні між людьми.

Різноманітні дослідження свідчать, що домашні тварини позитивно впливають на психоемоційний стан людини, ефективно знижуючи рівень стресу, тривожності та депресії [29, 44, 49, 58]. Це робить їх важливими союзниками для тих, хто стикається з емоційними труднощами. Такі тварини часто стають джерелом підтримки, допомагаючи заспокоїти своїх власників, створюючи атмосферу безпеки та комфорту. У роботі Дж. Д. Блейсделла «*A Most Convenient Relationship: The Rise of the Cat as a Valued Companion Animal*» (1993) зазначається, що взаємодія з домашніми улюбленцями здатна значно полегшувати стресові ситуації, надаючи як фізичну, так і емоційну підтримку. «*Interaction with pets can significantly alleviate stressful situations as they are able to provide both physical and emotional comfort to their owners*» [29, с. 13]. Позитивний ефект від спілкування з тваринами проявляється не лише через зниження стресу, але й завдяки покращенню загального емоційного стану. Це явище особливо важливе для людей, які переживають нелегкі життєві моменти, наприклад втрату близької людини або процес адаптації до нових життєвих обставин.

Одним із найцікавіших та найактуальніших підходів до осмислення взаємодії між людиною і тваринами є постгуманізм. Ця теоретична перспектива пропонує розглядати тварин не лише як об'єкти піклування, а як рівноправних суб'єктів, що володіють не тільки правами, а й потенціалом для конструктивної взаємодії з людьми [44]. Постгуманістичний підхід піддає критиці усталені уявлення про тварин як виключно «супутників» людини, переосмислюючи їхнє місце у соціальній структурі та наділяючи їх статусом самостійних учасників суспільних процесів. У своїй статті «*Uncanny pets: Posthuman Dimensions of the Depiction of Companion Animals in 21st-Century British Literature*» (2019) А. Хойнг зазначає: «*In the posthuman context, animals become not only objects of care but also equal participants in interaction, challenging traditional views of the role of animals in human life*» [44, с. 56]. Цитата розкриває контекст постгуманізму, в якому тварини виступають не тільки об'єктами догляду, але і рівноправними учасниками взаємодій, таким

чином кидаючи виклик традиційним підходам до їхньої ролі у людському житті. Такий підхід передбачає необхідність сприймати тварин як активних агентів повсякденного життя, здатних впливати на соціальні, емоційні та психологічні аспекти людського співіснування. Відповідно до постгуманістичних теорій, тварини можуть відігравати роль не лише помічників для людини, але й повноправних партнерів у різних сферах життя. Зокрема, їх участь сприяє соціалізації, полегшуючи налагодження взаєморозуміння в суспільстві та допомагаючи долати існуючі соціальні перепони. Крім того, тварини мають здатність позитивно впливати на психологічний стан людини, що робить їх невід'ємними учасниками процесів адаптації до нових життєвих обставин [44].

Тварини-компаньйони відіграють ключову роль у процесах соціалізації та адаптації до нових життєвих обставин. Вони не лише допомагають людям справлятися зі стресом, але й сприяють налагодженню нових соціальних контактів. Зокрема, собаки та коти можуть стати своєрідними посередниками між людьми, які за інших обставин могли б і не налагодити спілкування або не збудувати нових стосунків. Це набуває особливого значення для тих, хто переживає важкі періоди в житті, як-от розлучення, ізоляція від суспільства чи втрата роботи.

Домашні тварини відіграють роль своєрідних соціальних підтримувачів, допомагаючи людям налагоджувати зв'язки з оточенням і долати соціальні бар'єри. За твердженнями науковців, вони можуть стати важливими «агентами» соціалізації, сприяючи формуванню нових знайомств і стосунків. Наприклад, у дослідженні «*The Emotional Lives of Companion Animals: Attachment and Subjective Claims by Owners of Cats and Dogs*» (2016) зазначається, що домашні тварини стали незамінною частиною життя багатьох людей, забезпечуючи не лише емоційну підтримку, а й покращуючи загальну якість їхнього життя. «*Pets have become a necessary element for many people, providing not only emotional support but also improving the quality of*

life» [58, с. 153]. Така взаємодія підкреслює важливість тварин у формуванні більш гармонійного та дружнього соціального середовища.

Домашні тварини стають невід'ємною частиною людського життя, виконуючи важливу роль у зниженні стресу, підтриманні психоемоційного балансу та полегшенні процесів соціальної адаптації. Вони є більше, ніж просто улюбленці – справжніми емоційними союзниками, соціальними партнерами і в деяких випадках навіть неформальними терапевтами. Переосмислення ролі тварин як рівноправних складників нашого оточення відкриває широкі можливості для глибшого вивчення їхнього впливу на психологічний і соціальний розвиток людини. Ця взаємодія формує глибокі емоційні зв'язки, які суттєво сприяють покращенню якості життя, зміцненню соціальних зв'язків і забезпеченню психологічної стійкості.

2.3 Домашні коти в британській культурі

Протягом століть коти відігравали значну роль у британській культурі, слугуючи не лише улюбленцями в домішках, а й ключовими символами культурного, соціального та емоційного життя. Вони стали невід'ємною частиною історії та суспільства Великої Британії, відображаючи зміни в побуті, літературі й мистецтві, що проливають світло на глибокі соціальні, психологічні та культурні перетворення [22, 34, 41, 74, 76]. Вивчення ролі котів у британській культурі відкриває нові горизонти у розумінні того, як домашні тварини можуть уособлювати не лише родинний комфорт, а й слугувати важливими індикаторами суспільних і емоційних змін.

Образ kota відіграє значну роль у творчості британських авторів XVIII століття, виступаючи символом натхнення, креативності та поетичної виразності [34]. У цей період коти нерідко асоціювалися з процесом створення мистецьких шедеврів і особистою духовною гармонією. Одним із

найпомітніших прикладів є поезія К. Смарт, особливо його славнозвісна поема про кота Джоффри. У цій роботі тварина постає не просто як домашній улюбленець, а як джерело глибокого творчого осяяння. Дослідник Корфілд у своїй праці «*For I Will Consider My Cat Jeoffry: Cats and Creativity in Eighteenth-Century Britain*» (1763) наголошує, що у 18 столітті коти часто символізували артистичну натуру та поетичне натхнення, й яскравим прикладом цього є тварина, яка стала уособленням творчого імпульсу: «*In the 18th century, cats were often associated with artistic and poetic creativity, as exemplified in the works of Christopher Smart, whose 'Jeoffry' was an emblem of inspiration*» [34, с. 170]. У своїй поемі Смарт зображує Джоффри як не тільки джерело комфорту, але й як маяк мудрості та спокою, який слугує провідником до глибшого розуміння мистецтва і його засад. Через образ кота автор підкреслює важливість зв'язку між природою, духовністю та художньою творчістю. Це акцентує ту роль, яку відігравали коти у літературному середовищі XVIII століття Великої Британії, закріплюючи їх як символи гармонії між людиною, мистецтвом і внутрішнім світом.

У XIX столітті британська культура переживала значні трансформації, що вплинули на символіку та сприйняття багатьох явищ, серед яких опинилися й коти. У цей період вони стали уособленням цікавості та прагнення до знань. Соціальні й інтелектуальні зміни того часу зробили котів об'єктом уважного спостереження не лише через їхню поведінку, а й у ширшому культурному контексті. С. Амато у своїй праці «*Curiosity Killed The Cat: Animals In Nineteenth-Century British Culture*» (1891) вказує, що коти часто асоціювалися з цікавістю, яка була однією з ключових характеристик вікторіанської концепції інтелектуального розвитку. «*Cats were frequently associated with curiosity, a key element in the Victorian notion of intellectual pursuit*» [22, с. 147]. У межах вікторіанської епохи ці тварини слугували символами розумової допитливості та здатності до спостереження. Кожен рух кота, його природна цікавість і прагнення досліджувати світ навколо ставали своєрідною метафорою для суспільних прагнень до пізнання та

інтелектуального зростання. Вікторіанці бачили у котях представників природи, що, як і людина, були здатні активно досліджувати довкілля. Це символічний образ підкреслював важливу роль котів у розумінні ідеї пізнання та наукового пошуку того часу.

У кінці XIX століття коти набули помітного соціального значення, ставши символами середнього класу та втіленням стабільності. Їх утримання в родинях середнього класу почало виступати маркером соціального статусу, віддзеркалюючи культурну витонченість і забезпечення домашнього затишку. Дж.-М. Стренж у своїй роботі зазначає, що в пізньовікторіанській та едвардіанській періоди володіння котами часто трактувалося як ознака поважності середнього класу та домашньої стійкості. Ця теза, висловлена в статті «*When John met Benny: class, pets and family life in late Victorian and Edwardian Britain*» (2021): «*In the late Victorian and Edwardian periods, the keeping of cats was often seen as a sign of middle-class respectability and domestic stability*» [74, с. 220]. Цитата слугує свідченням того, що коти перетворилися на своєрідний символ соціального добробуту, який підкреслював стабільність і процвітання родини, а також її статус у британському суспільстві. Зростання популярності котів серед представників середнього класу відобразило їхній новий культурний і соціальний зміст, що набув важливості на межі XIX–XX століть. У цьому контексті коти стали невід’ємною частиною ширших соціальних і культурних трансформацій, які формували суспільство того часу. Таким чином, їх наявність у родинях перестала бути просто феноменом побутового характеру, натомість стала відображенням ключових змін у структурі британського суспільства.

У XX столітті простежується виникнення нової тенденції, пов’язаної з поширенням специфічних порід котів, зокрема сіамських, які здобули популярність завдяки своїй голосній поведінці, яскравій емоційній виразності та активній взаємодії з людьми. У дослідженні Дж. Хемлетта та Р. Престона «*Noisy, Despotic, Fascinating: Siamese Cats and Emotional and Domestic Life in Twentieth-Century Britain*» (2023) підкреслюється: «*Siamese cats, with their vocal*

tendencies and attention-seeking behavior, were often seen as embodiments of emotional and domestic turmoil in British homes» [41, с. 210]. Сіамські коти через свій характерний вокалізм і прагнення до постійної уваги нерідко сприймалися як символи емоційної напруги та домашніх суперечностей у британських родин. Їхня поведінка стала метафорою емоційної нестабільності в сімейному житті, відображаючи динамічні зміни в емоційній сфері британського суспільства, особливо в контексті соціальних і культурних трансформацій після завершення Першої світової війни. Появу таких котів у британських домівках доречно розглядати як складову ширшого культурного зрушення, в якому тварини почали виконувати більш активну роль у формуванні та підтримці емоційних та соціальних взаємовідносин між людьми.

Коти відіграють унікальну роль у гуманістичній літературі, де їх часто зображають як символи не лише інтелекту, але й проникливого розуміння тонкощів людських емоцій. У роботі Е. Врани «*Doris Lessing on Our Inimitable Human Companions and How to Cross That Which Separates Us*» цитується сама Доріс Лессінг, яка висловлює думку, що коти виступають своєрідними «дзеркалами» людської душі. Вона зазначає: «*Lessing demonstrates how animals, especially cats, act as mirrors reflecting the complexities of human emotions, particularly in their dual role as both companions and mysterious creatures*» [76, с. 4]. Врана надає розуміння, що тварини, особливо коти, відображають складність людських почуттів, поєднуючи в собі якості домашніх компаньйонів і загадкових істот. Такий погляд акцентує на тому, що коти – це не просто об'єкти спостереження, а справжні партнери у пізнанні глибин людської природи. Їхня здатність відображати багатогранність емоцій і водночас залишатися оповитими таємничістю стає ключем до осмислення психології та емоційної сутності людини. У цьому контексті коти набувають центральної ролі в літературі, стаючи засобом для дослідження не тільки зовнішнього світу, але й внутрішніх переживань. Вони створюють унікальний

місток між людиною та тваринами, сприяючи глибшому розумінню людського досвіду як цілісної взаємодії з навколишнім середовищем.

Домашні коти в британській культурі були більше, ніж просто домашні улюбленці чи фізичні компаньйони. Вони виступали багатозначними культурними символами, які відображали ключові соціальні, психологічні та культурні зміни. Їхній образ у літературі, мистецтві та суспільному житті різних історичних епох засвідчує їх значущу роль у формуванні уявлень про суспільство та культуру. Коти стали символами домашнього затишку, але водночас і важливими показниками емоційних, інтелектуальних і соціальних перетворень у британському суспільстві. Вони не лише уособлювали пошуки розуміння людських почуттів та інтелектуальних прагнень, але й слугували свідками масштабних змін, що відбувалися в житті британців від XVIII до XX століття.

Висновки до розділу 2

Воли, одні з найдавніших приручених тварин, відіграють ключову роль не лише в сільськогосподарській діяльності, а й у культурних і літературних традиціях. Вони уособлюють працьовитість, витривалість і гармонію з природою, нерідко асоціюючись із родючістю та стабільністю в різних культурах світу. Домашні улюбленці, зокрема собаки та коти, займають особливе місце в житті сучасної людини. Вони не лише знижують рівень стресу й покращують емоційний стан, а й сприяють укріпленню соціальних зв'язків і допомагають адаптуватися до життєвих змін. Особливо виділяється роль котів у британській культурі, де вони стали не лише популярними символами, а й важливою частиною соціального й культурного контексту.

РОЗДІЛ 3. ЕВОЛЮЦІЯ АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ У ТВОРАХ ДОРІС ЛЕССІНГ: ВІД МЕТАФОРИ ДО СУБ'ЄКТНОСТІ

3.1 Антропоцентричне трактування тварин: межа між людиною та твариною в оповіданні «Домівка гірської худоби»

Д. Лессінг відома своєю постколоніальною тематикою. У її творах порушено широкий спектр соціальних, культурних та екологічних питань. Письменниця інтегрує флору та фауну як активних учасників наративу, що безпосередньо впливають на розвиток сюжету та формування характерів персонажів. Важливим аспектом її творчості є переосмислення ролі тварин у соціокультурному контексті та критика їхньої об'єктивізації. Цей підхід підкреслює актуальність аналізу творів Д. Лессінг у межах анімалізму. Яскравим прикладом такої роботи є «*The Home of the Highland Cattle*» («Домівка гірської худоби», 1953). Це оповідання входить до так званого «африканського циклу» письменниці. У центрі сюжету – британка Марина, що має у своїй орендованій оселі дорогоцінну картину, яка не належить їй. У майбутньому вона вирішить віддати цей витвір мистецтва, щоб фінансово допомогти закоханим. Картина стала своєрідним символом соціальних та економічних особливостей колоніальної Африки того часу.

Дослідження твору «*The Home of the Highland Cattle*» (1953) базується на українському перекладі Р. Доценка, опублікованому в літературно-мистецькому та громадсько-політичному журналі «Всесвіт» (1977) [5]. Переклад відіграв важливу роль у популяризації творчості авторки серед українських читачів. Р. Доценко зміг відтворити стилістичні особливості твору, зберігаючи іронічний тон подачі, наявну соціальну критику, особливості персонажів та їх психологічну глибину. Навіть у найдрібніших деталях перекладу проявляється висока майстерність перекладача, яка

дозволяє зберегти стилістичну цілісність оригіналу та його художню виразність. Наприклад, епітет «*white man's town*» у перекладі переданий як «місто білих», що влучно відображає соціальну структуру та расову напругу. Опис місис Понд через такі характеристики як «тверді червоні щоки» («*hard red cheeks*») та «рухливі червоні руки» («*energetic red hands*»), не лише створюють яскравий образ персонажа, але й передають енергійність і напруженість у поведінці. Ці приклади свідчать професійне відтворення як загального стилю, так і тонких нюансів оригінального тексту твору [5, 19, 52].

Оповідання «*The Home of the Highland Cattle*» (1953) відкриває можливості для детального літературознавчого аналізу через призму постколоніальних, соціальних та анімалістичних студій. Дослідження цього твору дозволяє глибше зрозуміти роль худоби як важливого соціоекономічного ресурсу та її культурний вплив на традиційні спільноти. Такий аналіз дозволить розкрити багатшарову символіку твору та його місце в контексті світової літератури. Події, що висвітлені в оповіданні, відбуваються в Південній Родезії. Картина, яка відіграє ключову роль, має велике значення завдяки зображенням на ній волам. У зв'язку з цим варто згадати про важливу роль худоби в Південній Африці.

За результатами досліджень С. Бейсене велика рогата худоба є важливою для різноманітних соціально-економічних потреб. Вона є ресурсом м'яса та шкіри, дозволяючи забезпечити стабільність та дохід для людей. В африканській культурі худоба може символізувати не лише соціальне положення та багатство, але має й соціокультурне значення, відіграючи не останню роль у традиційних ритуалах, як, наприклад, весілля [28]. Саме ці аспекти майстерно описує Д. Лессінг у своєму творі.

Оповідання належить до літератури постколоніального періоду. Жанрово – це новелістичний твір, який має соціально-філософський підтекст. Використовуючи символіку тварин письменниця досліджує проблеми виживання у соціальній ієрархії того часу та збереження культурної спадщини. Ідейно-художня концепція твору орієнтована на розкриття конфлікту між

білими колоністами та місцевим африканським населенням, що демонструє дві різні культури та ментальності. Така деталь, як зображення на картині худоби та реакція героїв, стає символом різної культурної ідентичності та людської системи цінностей. Британка Марина зневажливо ставиться до картини та бажає, щоб вона зникла. Справжня власниця картини та Чарлі переймаються, аби з нею нічого не трапилось, всупереч різній мотивації, чому вони бажають володіти нею. Головна ідея оповідання – висвітлення соціальної проблематики. Авторка дослідила теми расизму, впливу колоніальної системи на суспільство. Д. Лессінг розкрила символічне значення тварин, як показника культури, статусу та взаємовідносин між людьми. Гірська худоба має не лише економічну цінність, а й втілює духовний зв'язок із землею та традиціями. Вона є не просто власністю, а важливим елементом соціальних відносин і підтвердженням стабільності.

Для власниці оселі картина уособлює її зв'язок з минулим, сповненим спогадів про сім'ю та батьківщину. Картина, яку вона успадкувала від матері, до цього належала її бабусі. Цей витвір мистецтва став своєрідною сімейною реліквією. Місис Скіннер отримала її у спадок, коли вийшла заміж. Ця картина нагадує про рідний дім та те, що вона любить. Чарлі, служник Марини, сприймає картину як з естетичної, так і з практичної точок зору. Йому до вподоби шість волів, які зображені там. Чоловік захоплюється цими тваринами та бачить вигоду в тому, щоб замість справжніх волів подарувати картину. Так тварини висвітлюють дві проблеми: відчуження людини від природи та перетворення тварин на інструмент соціального й культурного контексту. Це відображає ставлення до тварин в цілому, де вони стають лише предметом естетичної або матеріальної цінності. Емоційна тональність тексту характеризується поєднанням іронії та прихованого смутку. Іронія яскраво виражена при зображенні таких людей, як Марина, які шукаючи «нове життя» в Африці зіштовхуються з такими ж самими проблемами, що й на своїй батьківщині. У творі відчувається сум при зображенні життя африканців та стану колоніального суспільства. Наявний різкий контраст між безтурботним

життям пари Марини та Філа, а також труднощами Терези й Чарлі. В оповіданні висвітлено різницю між ідеалізованими уявленнями про колонію та її суворою реальністю.

Центральним тематико-проблемним вузлом твору є зіткнення культур місцевого населення та колонізаторів, а також проблеми расизму, соціальної нерівності та ілюзорності очікувань, пов'язаних із життям у Південній Родезії. Також розкриті проблеми адаптації до нових реалій та ставлення до тварин як товару. Окрему увагу приділено забутим традиціям, що висвітлювали важливість худоби в соціальному й культурному житті, невідповідністю між сподіваннями персонажів та суворою реальністю. Основна тема – це пошук «свого»: дому, як фізично, так і психологічного простору, своєї людини та соціального середовища.

Характер Марини – приклад типового британського переселенця, який уособлює в собі колоніальний світогляд та є частиною соціального контексту, що критикується у творі. Марина символізує колонізаторську ментальність, адже ставиться до культурних цінностей інших поверхнево. Вона відчуває внутрішній конфлікт – це зіставлення романтизованого образу колонії з суворою реальністю. Зовнішнім конфліктом є її бачення світу проти соціального устрою та системи контролю африканців. Її рішення продати картину, що не є її власністю, задля допомоги молодій парі, демонструє як елемент людяності, так і глибоку іронію. Мистецтво, що має відображати красу та цінності, втрачає для Марини своє значення. Картина лише інструмент для того, щоб виступити у ролі «рятівниці». Тереза та Чарлі намагаються знайти власне місце у соціумі, долаючи різні економічні та соціальні труднощі. Молоді африканці стали уособленням пригніченої групи людей, що не мають права на щастя в колоніальному суспільстві. Саме на прикладі їх життя авторка досліджує основні теми твору, а саме расову нерівність, взаємодію колонізаторів та колонізованих. Поручені їй питання ставлення до тих, кого люди вважають «іншими», як, наприклад, тварин, відношення до мистецтва та звичаїв.

Дія розгортається в африканському селищі, яке становить собою складну соціокультурну арену протистояння, де розкриваються глибокі суспільні суперечності. Наявне помітне напруження між колоніальною культурою та місцевими реаліями. Присутній і внутрішній конфлікт, а саме емоційна боротьба між очікуванням кращого життя та реальністю. Таким прикладом є такі персонажі, як Марина, що є типовим прикладом колонізатора, молода пара африканців, які є заручниками їхнього соціального та матеріального положення. Присутні неочевидні метафори, як, наприклад, худоба, що символізує цінності персонажів. У взаємодіях та діалогах персонажів присутня недовіра, різниця в соціальних класах та расова напруженість. У висловлюваннях героїв відчутна критика соціальних норм того часу. Образ картини з волами стає центральною художньою деталлю, яка є ключовою для розуміння проблематики твору. Наприклад, С. Бейене підкреслює важливість худоби в африканських громадах як джерела економічної стабільності та культурної ідентичності [28, с. 265]. В оповіданні Д. Лессінг показує важливу роль худоби не лише в житті героїв, але й допомагає розкрити їхнє світосприйняття та ставлення до інших.

Була там, крім того, велика картина, що зображувала гірську худобу. Шестеро кудлатих, лютих створінь стояли по коліна в освітлених призахідним сонцем ковбаннях і вперто дивилися на Марину. Хтось би думав, що такі пейзажі з гірською худобою збереглися тільки у вікторіанських романах, та ще хіба у глухих приміських пансіонатах, – так отже ні, ось вони. І справді, чи ж варто було вибиратися з Англії? [5, с. 17].

В оповіданні «Домівка гірської худоби» цей образ є центральним, оскільки виконує наступні функції:

1. Символ відчуження. Можна побачити, що воли гордо стоять, наче вкорінені у своє середовище, маючи певну впертість та дух. Завдяки картині читач розуміє, що Марина відчуває віддаленість та неприязнь до місця, яке мало б стати її домівкою.

2. Постійність, іронія. Ці тварини демонструють стабільність, попри зміну країни, часу або ж історичних особливостей. Анімалізм у цій цитаті розкривається через зображення тварин як незмінних символів минулого, які також нагадують про неможливість втечі. Іронія виявляється в тому, що героїня роздумує, чи варто було взагалі покидати Англію.

Дивлячись на цитату крізь призму *Animal Studies*, ця сцена може демонструвати наступне:

– об’єктивацію – картина виступає як декоративний елемент, який можна порівняти зі зведенням тварин до об’єкта та власності; це відбувається надалі, коли картина передається батькові Терези як викуп замість справжніх волів;

– неусвідомлену близькість – Марина залишає картину в оселі через «чудну силу», що зупинила її; це може бути інтерпретовано як прояв глибшого зв’язку між людьми, тваринами та простором, де тварини стають частиною «духу» дому, впливаючи на людську поведінку на підсвідомому рівні;

– метафора – реальна сутність витісняється символічною роллю, завдяки чому читач може сам провести аналогії та проаналізувати статус тварин та їхню роль; такий прийом надає можливість уникнути прямої інтерпретації та створює простір для глибшого аналізу та переосмислення образів.

Сьогоднішній ранок провів, як і планувалося: намагався переконати цих чорних, що краще тримати одного жирного вола, ніж десять, у яких сама шкура й кістки. Тут така ерозія, що я й зроду не бачив, яруги в двадцять футів завглибшки, і все плем’я голодуватиме, коли настане нова посуха, але хоч би ти й посинів, говорячи, а вони не вб’ють тварини, хіба що вже їх змусять, а так воно й буде. А тоді уявляєш, який галас знімуть там, в Англії? [5, с. 31].

Цей уривок допомагає читачу побачити різницю між колонізаторами та місцевим населенням, відображає соціальні, економічні та екологічні конфлікти людей. Відношення до тварин відкриває набагато більше – різницю

в цінностях, погляду на флору і фауну та навіть світогляд. У листі Філа можна відстежити зіткнення двох різних підходів до тварин. Позиція чоловіка Марини репрезентує колоніальні цінності. Англієць є раціональним господарем, що виступає за обмеження кількості худоби на користь її якості. «Жирний віл» стає символом продуктивності, цинічності та економічного підходу до всіх рішень. Місцеві племена показують бажання зберегти худобу, навіть якщо вона буде голодна. Для них вони означають більше, ніж ресурс. Ці тварини є символом статусу, символом культурних та релігійних традицій. У рамках *Animal Studies*, худоба тут виступає як соціальний агент, який втілює глибокий зв'язок між людиною та природою. Для корінних народів тварини мають соціокультурне значення, а не лише економічний актив. Філ також згадує у своєму листі ерозію ґрунту та передбачає голод, що може статись під час наступної засухи. Англієць вказує на екологічну проблему, спричинені виснаженням природних ресурсів через велику кількість волів. Він вважає, що місцеві племена є нераціональними через бажання діяти відповідно до власних уявлень та традицій. Це все не відповідає його погляду про ефективність. Філ має досить зверхній погляд на цих людей та ігнорує культурну специфіку. Видимість прогресу та змін є набагато важливішим, аніж врахування бажань африканців. У нього колоніалістичний підхід представлено як універсальну та беззаперечну модель вирішення ситуації. Ігнорується думка про інші варіанти розв'язання проблеми, бажання корінних народів і місцеві екологічні звичаї. Це свідчить про глибоку прірву та непорозуміння між колонізаторами та колонізованими, їх звичаями та світоглядом. Так письменниця висвітлює проблеми колоніального підходу, демонструючи, що ігнорування культурного контексту та думок інших людей призводить до соціальної напруги та проблемам між людьми, культурою та природою.

«Худоба ця означала набагато більше: вона була виявом доброзичливості, прикметою спілки двох родів, запевненням у належному догляді за жінкою, визнанням того, що ця жінка дуже дорога для своїх

родичів, і що її відхід зубожить родину, – худоба була всім цим і ще багаточим іншим» [5, с. 47].

У наведеній цитаті батько Терези розповідає молоді про своє одруження, яке відбулося відповідно до давніх традицій, що включали обмін подарунками та передачу худоби, зокрема десяти волів. Ці воли були не просто майном або грошовою компенсацією. Вони стали знаком доброзичливості та нового союзу між родинами. У них вкладено глибше значення, як повага до жінки та визнання її цінності перед родиною. Це розкриває важливий аспект, показуючи, що тварини можуть бути не лише економічним ресурсом або власністю. Вони є справжнім культурним символом, який об'єднує людей. Таке часто можна побачити в подібних традиційних середовищах, де вирости Тереза та Чарлі. У таких суспільствах худоба виконує функцію соціальних агентів, через яких формуються значущі соціальні зв'язки. Худоба є посередником соціального ритуалу. Воли стають матеріальним підтвердженням шлюбу. Турбота про них демонструє, що чоловік дбає про свою репутацію та своєї родини, здатен забезпечувати майбутнє сім'ї, піклуватись про неї в майбутньому.

«Від Філіпа Марина знала, що в житті тубільних племен худоба відіграє таку роль, яку можна визначити лише, як релігійну» [5, с. 29]. Ця цитата підкреслює, що для корінних африканських племен тварини можуть значити набагато більше, аніж для таких колонізаторів, як Марина. Тварини мають не лише економічне та соціальне значення, але й духовне. Худоба може стати символом зв'язку з природою, людьми та духовністю. Марина не може збагнути цей сакральний зв'язок з худобою, для неї це видається дивним та навіть екзотичним. В її культурі тварини найчастіше розглядаються через призму утилітаризму, як те, що надає харчові продукти або є предметом естетики, наприклад, їх зображення на предметах декору. Це порушує питання про зіткнення культур, колоніальних поглядів, де худоба є ресурсом, що купується та продається, який не має жодних сакральних значень. Аналіз тексту дає підстави дійти до висновку, що тварини не мають розглядатися

виключно як об'єкти людської експлуатації. Вони можуть бути активними суб'єктами культурного та навіть релігійного життя, що повинні шануватись людьми. Вони так чи інакше мають вплив на соціальне життя громад.

Старий дивився на Чарлі й Терезу і немов запитував: «А що ж ви? Що ви супроти тих, якими ми були тоді?» Нарешті він ще раз сплюнув, підняв картину й подався в темінь своєї халупи. їм було видно, як старий роздивляється картину. Вона йому подобалась, він і справді був по-своєму втішений [5, с. 47].

Попри відсутність справжніх волів, батько Терези, приймає картину від Чарлі. Хоча й декоративна цінність тварин є набагато меншою в його очах, але старий відчуває підсвідомий вплив картини. Питання «А що ж ви?» змушує читача порівняти ставлення до тварин старшого покоління та молодих людей. В очах батька Чарлі виявив недостатню повагу до нього та його шлюб з Терезою, але все ж таки картина відгукнулась в його душі. Така сцена показує глибокий розрив між поколіннями та різне ставлення до тварин, культурної спадщини й шлюб. Картина з худобою стає символом минулих традицій, що поважає батько Терези. Для нього тварини мають глибше значення та демонструють цінності, котрі він хоче підтримувати. Молодь намагається оминати їх, не бачить нічого поганого в заміні викупу, що підкреслює відчуження від минулого укладу життя, флори й фауни. Це показує трансформацію в сприйнятті тварин, природи та правил в соціумі. Так тварини стають дзеркалом змін. У кінці місис Скіннер дізнається, що її картина, яка мала для неї емоційне та символічне значення, була віддана Чарлі. Орендодавиця була обурена подібним вчинком, але фінансовий інтерес змушує її подумати про гроші, які вона могла б отримати за картину. Надалі вона запитує Чарлі про інші зниклі речі, як вазу та молоток. Попри те, що за «нормальних обставин» місис Скіннер могла б обмежитися дрібним покаранням, наприклад, стягнути платню або вдарити, вона вирішує викликати поліцію, бо ситуація стосується і її статусу також.

Так картина стала тригером конфлікту, що висвітлює соціальну та расову напруженість. Ця сцена не лише демонструє конфлікт між персонажами, але й показує расизм тогочасного суспільства, де африканські народи, як і тварини, не мали прав та були під рабським контролем. Картину з худобою можна інтерпретувати як перетворення людей та тварин в умовах колоніалізму на безправні об'єкти власності білих людей. Головним об'єктом дослідження стає картина з волами, що в оповіданні є символом соціальних, культурних та економічних реалій Південної Родезії. Також вона виступає метафорою для розкриття напруженості між африканськими та колоніальними цінностями. Різні відношення до тварин місцевих жителів та колоніалістів висвітлює прірву між ними та їхніми поглядами.

Отже, у культурі корінних народів худоба виступає знаком багатства, соціального статусу, засобом укладення шлюбу, збереження традицій та символом єдності родин. Показано, як тварини можуть бути соціальними та культурними агентами, як, наприклад, знак поваги до жінки або демонстрація можливостей та характеру чоловіка. Оповідання Д. Лессінг висвітлює соціальні та економічні аспекти колоніальної Африки, аналізує роль тварин, досліджуючи їхню важливість як активних суб'єктів культурного й соціального життя.

3.2 Еволюція взаємин між людьми та тваринами в збірці «On Cats»

«*Particularly Cats*» є частиною збірки «*On Cats*» (1993). У цей період Д. Лессінг вже була визнаною письменницею, яка прославилась своїми творами із соціально-політичною проблематикою, а також феміністичним та постколоніальним напрямком творчості. Проте збірка «*On Cats*» присвячена особистісним темам, а саме: ролі тварин у її життєвому досвіді. Збірка складається з трьох есе, в яких аналізується особистий досвід взаємодії з

котами самої авторки та її знайомих. У своїх творах Д. Лессінг досліджує особливості поведінки, характеру котів та їхні відносини між собою, іншими тваринами й людьми. Есе «*Particularly Cats*» (1993) розповідає про котів, які мали вплив на життя Д. Лессінг, зображуючи їх як рівноправних суб'єктів комунікації. Нарис є важливим об'єктом дослідження в контексті анімалістичних студій, оскільки воно висвітлює специфіку взаємодії між людиною та тваринами. Текст відкриває можливості для детального аналізу статусу тварин у людському житті, їхньої залежності від людини, а також впливу людської діяльності на здоров'я, емоційний стан і умови існування тварин. У творі коти постають як автономні істоти, що наділені правами, емоційною чутливістю та інтелектуальною глибиною.

У збірці «*On Cats*» (1993) представлено концепт індивідуальності та самосвідомості тварин, що руйнує традиційну ієрархічну модель взаємовідносин людини та тварини. У творах котам притаманний антропоморфізм, який викликає у читача емпатію до них. Д. Лессінг висвітлює особисті бажання котів, їхні риси характеру та мотивацію, демонструючи агентність та схожість з людьми. Есе вирізняється тим, що пропонує новий підхід до осмислення прав тварин на автономне існування, без повного підпорядкування людині. Твір досліджує проблему емоційної близькості між людьми й котами. Письменниця аналізує здатність тварин відчувати й розуміти емоції, формувати прив'язаність до своїх власників та шукати у них підтримку. Взаємовідносини між людиною та котами характеризуються турботою та значущістю для обох суб'єктів. Текст відкидає ідею антропоцентризму, пропонуючи змінити існуючі у світі погляди на тварин, як на власність, що має підкорюватись людині та відповідати її очікуванням.

Розгляд твору «*Particularly Cats*» (1993) дозволяє комплексно дослідити проблематику ставлення до котів, їхньої ролі в соціальному та особистому житті людей. Д. Лессінг розкриває можливості глибокого осмислення моральної та етичної відповідальності індивіда за власні вчинки та ставлення

до тваринного світу. Есе досліджує ідеї взаємозв'язку між людьми та тваринами, відкриваючи нові етичні перспективи.

Ідейно-художня концепція твору має дві основні теми:

- переосмислення статусу котів в антропоцентричній ієрархії соціуму;
- взаємозв'язок котів з людьми.

Письменниця зображує котів як партнерів у взаємодії, які мають власні бажання, індивідуальність, риси характеру та емоційну складність. Емоційна тональність твору багатогранна: від захоплення котами до співчуття та філософських роздумів. В есе Д. Лессінг використовується емоційно забарвлена лексика при описі взаємодії з домашніми тваринами, що свідчить про глибокий емоційний зв'язок між авторкою та її котами. Захоплення письменниці стає помітним при описі індивідуальних рис характеру котів та особливостей їхньої поведінки. Атмосфера твору наповнена глибокою прив'язаністю та симпатією до тварин. Есе порушує питання ставлення людей до тварин, досліджуючи етичні аспекти їх взаємодії та впливу людської діяльності на життя тварин. Авторка аналізує долю тварин в антропоцентричному світі, де їхні потреби часто ігноруються на користь людських інтересів. Твір закликає читача до встановлення гармонійних стосунків між людьми й тваринами.

Тематико-проблемний вузол твору охоплює питання взаємодії між людьми та тваринами, а також місце тварин у соціальному та особистому просторі людини. Основні теми й проблеми, що були порушені в «*Particularly Cats*» (1993), можна узагальнити так: автономія тварин, їхні взаємодії з людьми, емоційний аспект відносин між домашніми улюбленцями та господарями. Есе дозволяє читачеві переосмислити традиційні моделі сприйняття тваринного світу, акцентуючи увагу на емпатії, взаємоповазі та етичній комунікації. Система фабульних образів є досить складною, адже має декілька рівнів – це конкретні образи домашніх тварин та самої авторки, що є головною оповідачкою. Образи двох кішок у творі підкреслюють унікальність

кожної тварини. Через зображення домашніх тварин Д. Лессінг розкриває комплексність їхніх характерів та індивідуальність.

Сіра кішка – це втілення грації та харизми. Вона капризна тварина, яка завжди хоче бути у центрі уваги. Сіра кішка потребує особливого ставлення до себе і може бути пихатою. Вона майстерна мисливиця та завжди викликає захоплення у кожного, хто її бачить. Манери кішки співвідносяться із зовнішністю – елегантність, харизма та впевненість. Як матір, сіра кішка досить відсторонена, не має такого емоційного залучення, якого від неї очікують люди.

Чорна кішка – протилежність до сірої. Вона символізує скромність, терпіння та внутрішній спокій. Чорна кішка не така граціозна, хоча й намагається бути такою, повторюючи трюки сірої кішки. Поведінка чорної кішки відповідає обставинам і вона не жаліється без причини. Кішка терпляча та уникає конфліктів, але при цьому може відстояти свої права, якщо ситуація цього потребує. Вона турботлива матір, яка захищає та навчає своїх кошенят всьому тому, що знає сама.

Сіра кішка уособлює зовнішню впевненість, статус і вимогливість. Вона сприймає людей як аудиторію, яка має нею захоплюватись. Її поведінка характеризується театралізованістю та націленістю на привернення уваги оточуючих. Натомість чорна кішка втілює внутрішню силу, адаптивність та смиренність. Вона вдоволена простими радощами й гарна матір, на відміну від сірої. Образи обох є демонстрацією того, наскільки різними бувають тварини, зі своїми бажаннями та особливостями, які нічим не відрізняються від людських. Кожна з тварин має власний характер та по-різному реагує на людей, виходячи за межі простих інстинктів. Коти свідомо взаємодіють з людьми, відчуваючи широкий спектр емоцій. Їхня поведінка демонструє, що тварини не відрізняються від людей в агентності.

Д. Лессінг зображує котів як активних суб'єктів, які мають власні бажання та мотивацію. Кожна дія тварин стає способом вираження себе та способом встановлення контактів із оточенням. Оповідачка описує тварин як

частину соціального середовища, що може впливати на емоційний стан людей. Оповідачка виступає не лише як спостерігач, але й активна учасниця взаємодії між з тваринами. Вона сповнена роздумів про природу тварин та їхній внутрішній світ. Авторка уважна до деталей, має здатність розуміти бажання котів і бачить їх як окремі особистості. Д. Лессінг виступає у ролі філософа, інтерпретатора та медіатора між світом людей і тварин. Образ оповідачки втілює бажання зрозуміти внутрішній світ тварин. Різноманітні обставини розгортаються протягом усього життя авторки. Д. Лессінг згадує різні місця – від батьківської оселі в Південній Родезії, де мешкали дикі та свійські коти, до Лондона з його різноманітними домашніми тваринами. Основні події відбуваються в оселі, де мешкає вона та її коти. Зміна таких обставин, як, наприклад, поява чорної кішки або взаємодія тварин між собою, створюють динаміку, що формує сюжет твору.

Одним із зовнішніх конфліктів у творі є відносини між тваринами, їхня боротьба за увагу господарки та територію. Зовнішні конфлікти також виникають у процесі взаємодії авторки з кішками, особливо коли їхня поведінка не відповідає її очікуванням. Внутрішні конфлікти оповідачки пов'язані з роздумами про ставлення до тварин, цінність їхнього життя, а також баланс між любов'ю до них і прагненням контролю. У есе порушуються питання персональної відповідальності людини щодо її впливу на життя тварин. Інтрига побудована на динаміці взаємодії котів між собою та своєю господаркою. Авторка висвітлює зміни у житті котів та подолання ними труднощів таких, як хвороба або материнство. Зовнішня дія у творі реалізується через відображення процесу дослідження котами навколишнього середовища та їхньої взаємодії з оточенням. Події в есе відображають складність стосунків між тваринами та підкреслюють особливості їхніх характерів. Внутрішня дія зосереджена на роздумах авторки щодо ролі тварин у житті людини, меж антропоцентричного підходу, можливостей гармонійного співіснування з представниками фауни. Ці теми розкривають духовний розвиток оповідачки, що вчиться сприймати тварин, як

рівноправних учасників світу. Коти стають архетипами, що символізують свободу, грайливість, незалежність, загадковість, гармонію зі світом природи. Ці характеристики допомагають Д. Лессінг дослідити універсальну тему взаємовідносин між людиною і тваринами, а також природою в цілому. Письменниця розкриває риси характеру своїх домашніх тварин, викликаючи у читача роздуми про власну схожість з ними та взаємозв'язок, який існує між людиною та котами. Улюбленці виконують роль не лише домашніх тварин, але й носіїв унікальних характерів і моделей поведінки. Їхні відмінні риси сприяють створенню багатогранних образів. Чорна кішка уособлює собою спокій, внутрішню силу та мирне співіснування. Сіра ж символізує непокірність, грацію й грайливість. Кожна із цих образів набуває метафоричного значення, відображаючи різні аспекти людської особистості, розкриваючи взаємозв'язок між людиною та природою.

Авторка постає центральним образом у творі і є активною учасницею взаємодії з тваринами. У своєму есе Д. Лессінг висвітлює такі аспекти:

- прагнення людини до гармонії зі світом природи;
- руйнування антропоцентричних поглядів.

Явним сюжетним конфліктом стають складні взаємини людини та котів. Твір відображає постійне бажання людини контролювати природу. Прихований конфлікт – це рефлексія авторки про те, чи має людина право на необмежену владу. Вона порушує тему господарювання над домашніми тваринами та питання відповідальності за їхнє життя. Оповідачка розмірковує, чи є людська любов до тварин формою альтруїзму або ж егоїзму. Хронотоп є статичним і локалізованим, оскільки зосереджений переважно на домашньому просторі, де живуть кішки й авторка. Оселя оповідачки символізує зустріч двох світів – людського та тваринного. Час в оповіданні є ретроспективним. Д. Лессінг звертається до минулих подій, пов'язуючи спогади між собою. Художні деталі, такі як опис зовнішності та характерів домашніх тварин, використовуються авторкою для створення багатовимірних образів. Вони вказують на характер тварин, викликаючи емоційний зв'язок читача з ними та

висвітлюючи їхню схожість з людьми. Ці деталі підсилюють символізм образів, надаючи їм психологічної глибини.

Тип сюжету є концентричним. Твір обертається навколо одного ключового моменту – відносин між домашніми тваринами та їхньою господаркою, присутня ідея гармонічного співіснування людей і тварин. Сюжетний підхід дозволяє Д. Лессінг дослідити як буденні, так і філософські аспекти подібних взаємодій.

Твір можна класифікувати як автобіографічне есе, що має елементи філософської прози. Основними мотивами стали: індивідуальність, агентність та автономія тварин, а також розглядаються теми впливу людей на природу. Психологічний аспект есе викликає у читача рефлексію щодо власного ставлення до тварин та їхньої ролі в різних аспектах людського життя.

Літературний стиль – інтроспективний та рефлексивний, що є типовим для пізньої творчості Д. Лессінг. Текст має ознаки есе через наявність автобіографічних спогадів авторки. Твір містить аналітичні міркування щодо внутрішнього світу котів. Філософські елементи в тексті формують міжвидовий контекст, який надає твору характеру літературного роздуму, спрямованого на переосмислення взаємодії людини з тваринним світом. Характерними рисами є аналітична й психологічна глибина, що найяскравіше проявляються при описі поведінки тварин та внутрішніх переживань оповідачки. Важливою темою тексту є питання етичної відповідальності людини перед тваринами. Д. Лессінг демонструє, як кожне рішення, від годування до догляду за хворими тваринами, має моральний підтекст. Авторка порушує питання про те, чи достатньо людина робить для тварин та чи несе відповідальність за їхні страждання. Твір сповнений особистих спогадів та роздумів, що є характерним для автобіографічного стилю. Присутня фрагментарність оповіді, акцент на особистому досвіді, розмивання меж між художніми і документальними елементами. Таким чином, твір тяжіє до лірико-філософського жанру, оскільки містить значну кількість роздумів та суб'єктивних оцінок. Текст характеризується наявністю ліричних та

філософських аспектів. Есе сповнене власних переживань та роздумів авторки про співіснування з тваринами. Твір відкриває можливості для аналізу з позиції аніمالізму через наявну тематику взаємодій між людиною та твариною.

Есе можна класифікувати як літературно-філософське есе через його суб'єктивну форму викладу. Твір детально аналізує етичні й психологічні аспекти взаємодій між людиною та котами. Новаторство Д. Лессінг полягає в розширенні традиційного жанру автобіографічного есе, де особисті переживання переплітаються з глобальними питаннями взаємовідносин між людьми й тваринами. У творі коти є повноцінними персонажами з власним характером та «голосом», що робить цей текст унікальним.

«*We hated wild cats, which spat and clawed and hissed and hated us. This was a wild cat. I shot it.*» [53, с. 8]. Оповідачка розповідає про ненависть до диких котів, адже вони дряпались, шипіли та агресивно ставились до людей. Надалі авторка вбиває kota, адже спутала його з диким. Після цього вона усвідомлює, що це був її власний кіт. У цій сцені зображена байдужість до життя диких тварин, котрих можна вбити, а потім просто викинути в колодезь. Це контрастує з відчуттям тривоги авторки, коли в неї з'явилося розуміння, що дикі коти виглядають по-іншому. Читач може побачити різку зміну поведінки, коли оповідачка зрозуміла, що тварина була «своєю». Цей спогад продовжує існувати у її свідомості навіть незважаючи на те, що це трапилось багато років тому. Смерть kota стає моральним випробуванням, яке змушує переоцінити ставлення до тварин. У творі цінність життя тварин для людей вимірюється суто особистими вподобаннями, не маючи нічого спільного зі справжньою цінністю живої істоти. Це демонструє антропоцентричні погляди та установки. В них тварина не є самостійним суб'єктом, а розглядається виключно крізь призму людських вподобань.

На початку есе можна побачити чітке розділення на «своїх» та «чужих». Дикі коти є ворогами, небезпечними істотами, чиє життя не варте людських переживань. Цей епізод висвітлює людське уявлення про свою владу над

природою, можливість вирішувати, що буде існувати, а що ні. Люди вбивають тварин, адже на їх думку, вони мають право визначати їхню долю. Однак після того, як виникає розуміння, що вона є «домашньою», лише тоді виникає внутрішній конфлікт. У цей момент ідея панування людини над твариною відходить на другий план, адже виникає відчуття жалю. Ця цитата ставить під питання «дикість» тварин. За певних обставин навіть домашні коти можуть здаватися такими. Це свідчить про те, що категорії «чужий» та «свій» не є об'єктивними характеристиками для тварин, а лише відображенням людського сприйняття. Ситуація змушує переосмислити моральні та етичні аспекти взаємодії з тваринами.

«Someone had to get rid of unwanted kittens. Perhaps the Africans who worked in the house and kitchen? I can remember how often the words bulala yena sounded. (Kill it!)» [53, с. 9]. В уривку йдеться про проблему «небажаних кошенят», яку вирішували шляхом їхнього вбивства. Авторка згадує, що найчастіше це завдання доручали африканцям. Кошенята є лише об'єктами в очах людей, яких можна приручити або позбутися їх, залежно від власних бажань та потреб. Ця цитата демонструє незначущість життя тварин в очах людей. Цей текст висвітлює також соціальні та культурні елементи. Саме африканські робітники мають вбивати кошенят, адже є представниками нижчої колоніальної ієрархії. Білі люди уникають прямого контакту з «брудною» роботою. Фраза «*bulala yena*» звучить як команда, яка насправді є мовною конструкцією, що стає засобом дистанціювання від насильства. Це спроба приховати етичну проблему за простою фразою. Цей уривок розкриває не лише ставлення до тварин, а й соціальні та етичні питання. Оповідачка висвітлює проблему людського егоїзму, усталеної системи байдужості до тих, кого люди вважають «іншими» від себе. Ці фактори впливають як на тварин, так і на людей, що виконують «роботу» за тих, хто стоїть вище в наявній ієрархії.

«Once I nearly picked a night-adder up, mistaking it for a skein of darning wool. But it feared me first, and its hissing saved us both: I ran; and it got

away» [53, с. 10]. У цій сцені авторка випадково приймає гадюку за предмет, що майже призвело до фатального випадку. Шипіння змії рятує обидві сторони. Жінка тікає, а змія вислизає неушкодженою. Тут людина і тварина мають однакові інстинкти, які керують поведінкою у небезпечних ситуаціях. Також цей момент висвітлює можливість взаємного ігнорування, радше, ніж конфлікту або нападу один на одного. Така взаємодія без насильства символізує потенціал для співіснування між людьми й природою за умови дотримання певних меж, адже навіть дикі тварини можуть співіснувати з людьми. Сприйняття змії як неживого предмета на початку може відображати людську схильність надавати тваринам неживі риси. Ця помилка висвітлює відчуженість людини від світу природи. Гадюка через шипіння активно впливає на результат взаємодії. Ця деталь надає змії певного рівня агентності та комунікації, демонструючи, що вона не є пасивним об'єктом. Ця сцена може мати й глибше значення. У багатьох культурах змія є символом небезпеки, трансформації або мудрості. Гадюка своїми діями нагадує про важливість поваги до природи та готовність дати відсіч людині, якщо та перетне дозволені межі. Потенційна помилка авторки демонструє вразливість людини, що суперечить антропоцентричним уявленням про людське домінування над тваринами.

«Nature, he'd say, capitulating, is all very well, if it's kept in its place» [53, с. 13]. У цій цитаті батько Д. Лессінг визнає цінність природи, але лише, якщо вона «знає своє місце». Ця ідея висвітлює антропоцентричні погляди людей, де природа має бути приборкана, оскільки не вважається самостійною силою. Вона має контролюватись та служити людським інтересам. Це також відображає подібне ставлення до тварин, адже вони є частиною природи. Це заперечує агентність флори й фауни, надаючи їм підлеглу роль в «людському» світі.

«At last we got the vet, who said the least cruel way to kill grown cats was to chloroform them» [53, с. 16]. Контекст цієї цитати є таким, що біля будинку оповідачки розплодилось занадто багато котів, включаючи хворих та

скалічених. Батько вирішує взяти ситуацію під контроль, позбувшись котів. Він телефонує ветеринару, щоб дізнатись найбільш гуманний спосіб це зробити. Йому порадили вбити котів хлороформом. Попри відчуття огиди від себе та почуття провини, оповідачка та її батько вирішують це зробити. Вбити тварин хлороформом не вдасться, адже цей спосіб не був швидким, як казав ветеринар. Батько вирішує використати для цього свою військову гвинтівку, щоб розстріляти всіх котів у кімнаті. Вбивство відбувається наступним чином: *«My father came out of the room at one point, very white, with tight angry lips and wet eyes. He was sick. Then he swore a good deal, then he went back into the room and the shooting continued»* [53, с. 18]. Він виходить весь блідий, з мокрими очима, але завершує цей процес. Згодом він прийме рішення, що це ніколи не має повторитися. Батько визнає, що ситуація була трагічною помилкою по відношенню до тварин. Він розуміє, що подібне ставлення неприпустиме і подія ще надовго залишиться в пам'яті всіх членів родини, викликаючи жаль та розкаяння. Мати авторки не брала участі в цьому процесі, адже вона поїхала з будинку, щоб не бачити цього. Коли вона повернулася, то одразу знайшла свою улюблену кішку, щоб погладити її та поговорити з нею. Це висвітлює різницю між ставленням матері до «чужих» і «своїх».

Вбивство котів викликає у читача роздуми щодо етичних та моральних аспектів ставлення людей до тварин. Письменниця порушує питання права людського контролю над природою, особистої відповідальності людей за свої вчинки та потребу у гуманному ставленні до тварин. Д. Лессінг висвітлює почуття людей, що виникають у боротьбі з популяцією тварин, адже використання насильницьких методів призводить до внутрішніх конфліктів та відчуття провини за свої дії. Антропоцентрична ментальність, сформована суспільними нормами, руйнується під впливом емоцій, які викликає вбивство котів. Люди відчувають неправильність того, що вони вирішують те, кому жити, а кому померти. Деякі, як мати оповідачки, намагаються уникнути цієї проблеми, відмовляючись від прийняття будь-яких рішень. Вона перекладає

відповідальність на інших та намагається відсторонитись від почуттів, поділивши тварин на «своїх» та «інших».

«This was my kitten, they said I said, and I fought for it when the household refused to give it shelter. They washed it in permanganate because it was filthy; and thereafter it slept on my bed. I would not let it be taken away from me.» [53, с. 19].

У цьому уривку Д. Лессінг розповідає про те, як вона прихистила кошеня та виборола право залишити його у себе. У цій ситуації життя тварини залежало від людської емпатії. Текст розкриває проблему байдужості до життя тварин та їхніх потреб. Оповідачка не відмовляється від кошеняти, незважаючи на те, що інші мешканці проти того, щоб його прийняти. Вона бере відповідальність за життя тварини, надавши їй прихисток. У цій сцені відображається природне людське бажання – піклуватись про тих, хто цього потребує. Авторка виступає проти ідеї ізолювання від проблем інших, оскільки бажає жити поруч з тваринами. У дитинстві вона ще не мала антропоцентричних поглядів, у порівнянні з оточуючими її людьми, для яких тварини не представляють цінності. Авторка розуміє, що вона несе відповідальність за тварину. У неї немає мотивації володіти котиком, а лише прихистити та захистити його. Це відкриває можливості для створення емоційного контакту та зв'язку між ними.

When I woke in the mornings, my face turned to half-frozen linen; the outside of the fur blanket on the bed was cold; the smell of fresh whitewash from next door was cold and antiseptic; the wind lifting and laying the dust outside the door was cold – but in the crook of my arm, a light purring warmth, the cat, my friend [53, с. 21].

У цій сцені авторка описує свою персидську кішку. Ця тварина була важливою частиною її життя. Вона розділяла з нею особистий простір, як, наприклад, ковдру і подушку. Кішка мала особливий зв'язок з людиною, була її другом та стала джерелом тепла в майже стерильному середовищі, як буквально, так і метафорично. Цитата демонструє емоційну та психологічну підтримку, яку може запропонувати тварина. Домашня тварина стає компаньйоном для людини. Дружба між ними підкреслює те, що кішка була

для авторки рівноправною у відносинах з нею. Тварина не виступає у ролі безправного об'єкту, а стає справжнім суб'єктом, що має власну цінність та важливість.

«A cat needs a place as much as it needs a person to make its own» [53, с. 23].

Кішка, як і людина, потребує двох основних складових для благополуччя: безпечного простору та зв'язку з іншою істотою. У цьому контексті можна побачити схожість між тваринами та людьми в тому, що вони мають потребу в емоційній підтримці та в тривалих взаєминах. Потреба в «місці» для кішки вказує на право тварини на особистий простір. Це є частиною ідеї про те, що тварини мають право на середовище, де вони можуть бути собою та жити відповідно до своїх природних потреб. Зокрема ідея про зв'язок із людиною підкреслює – домашні тварини здатні не лише формувати емоційні прив'язаності, але й потребують цього. Важливість простору перегукується з темами гармонічного співіснування з тваринами та відношенням до них. Текст висвітлює такі права тварин як автономність, власний простір та потреба у піклуванні людини. Авторка підкреслює відповідальність людей за створення умов, які дозволять домашнім тваринам жити в комфортному середовищі.

Важливим фактором, що формує людське відношення до тварин стає їхнє оточення, а також культура. В есе авторка описувала поведження з домашніми котами в Африці. Тварини харчувалися залишками зі столу, їх не забезпечували м'ясом, і вони були змушені добувати його самостійно, полюючи. Котів присипляли, якщо ті довго хворіли й не встигали одужати за кілька днів. Хворих котів швидко знищували, оскільки їхнє життя розглядалося лише через призму того, наскільки вони були корисними для людей. Кіт, який не міг полювати чи одужати самостійно, ставав «непотрібним», а отже від нього потрібно було позбутись. Такий погляд на тварин є прагматичним та жорстоким, що було притаманно африканському суспільству. У подібній системі існування коти мають виконувати те, що від них очікують. Тварини мають «заслужити» своє місце на фермі. Це демонструє підхід, за якого тварина сприймається не як суб'єкт взаємодії, а як

об'єкт, що набуває цінності лише у разі своєї корисності для людини. Присипляння хворих котів стало відображенням суворої реальності життя на фермі, де головним пріоритетом було виживання. Подібне ставлення висвітлює відсутність сентиментальності, яка може бути притаманною людським спільнотам. Авторка порушує питання про гуманне ставлення до тварин та аналізує межі людської відповідальності за них.

Д. Лессінг акцентує увагу на тому, що ситуація відрізняється у Лондоні. В есе вона аналізує різницю між ставленням до котів у різних культурних контекстах. Авторка показує, як сприйняття тварин варіюється залежно від місця перебування людини та особливостей культури. У сільському африканському середовищі коти розглядаються не як домашні улюбленці, а як частина господарства. Коти мають виконувати певні обов'язки, які вимагає від них людина, щоб вижити. У міському середовищі такому, як Лондон, до котів ставляться сентиментально, зважаючи на емоційний зв'язок з ними. Події, що відбуваються в Лондоні, зображують життя Д. Лессінг з двома її кішками – сірою та чорною. Вона описує особливості їхнього характеру, взаємодії з нею та навколишнім світом. Авторка також аналізує своє ставлення до домашніх тварин. Після негативного досвіду з котами, який відбувся у минулому, оповідачці складно було піти на емоційний контакт з твариною.

«She was a nice enough beast, but I did not love her; never succumbed; was, in short, protecting myself» [53, с. 25-26]. Оповідачка визнає, що хотіла «захиститися» від тварини, адже не хотіла встановлювати емоційний зв'язок з нею. Вона вважала, що її кішка була невротичною та надмірно залежною від неї. Авторка свідомо зберігала дистанцію у стосунках із твариною, водночас усвідомлюючи її залежність від себе, проте намагалася уникнути повного прийняття відповідальності за кішку. Домашня тварина мусить залежати від свого господаря, оскільки рівень її життя залежить від уваги та піклування людини. Життя у місці змушує адаптуватись до умов, де природня самодостатність кішок є обмеженою. Уривок порушує питання: чи достатньо

лише задовольняти базові потреби тварин, чи вони також мають право на емоційну увагу та турботу з боку людей?

Спостерігається еволюція ставлення оповідачки до тварини: від свідомого дистанціювання до визнання емоційного зв'язку. Спостерігаючи за своїми домашніми тваринами, вона почала помічати їхні унікальні риси характеру, що спонукало її визнати їх як суб'єктів у відносинах. Надалі в тексті, письменниця досліджує ідею стосовно того, що тварини мають власні особливості та різні характери, ставлячи їх на один рівень із людьми. Прикладом проявленням особливостей характеру тварин, слугує ситуація, коли сіра кішка відмовлялась їсти те, що їй не подобалось. Вона мала вибагливі харчові звички: їла тільки печінку, смажену на маслі. У спробі «перевиховати» кішку та змусити її приймати іншу їжу, господиня вирішила змусити її голодувати. Оповідачка кілька днів пропонувала своїй кішці іншу їжу, але вона наполегливо відмовлялася. Протягом п'яти днів кішка пила лише трохи молока, ігнорувавши запропоноване. Авторці доводилось кожного разу викидати їжу й замінювати її на свіжу. Попри те, що кішка втратила вагу й голодувала, результатом протистояння стала капітуляція господарки, а не тварини. Авторка розуміє, що змушувати тварину голодувати через власні забаганки – неприпустимо. Капітуляція господарки демонструє усвідомлення власної відповідальності за життя тварини та прийняття її особливостей. Оповідачка поступається через емоційну емпатію, що вказує на домінування людяності над прагматизмом. Кішка продемонструвала суб'єктність через вияв власного ставлення до ситуації, відмовляючись від їжі, яка не відповідала її смаковим уподобанням. Впертість стала проявом природної автономії тварини, яка навіть перебуваючи в умовах залежності від людини, намагається відстояти власні потреби. Ситуація розкриває характер кішки та висвітлює, що тварини мають власні бажання та уподобання. Змусивши кішку голодувати, авторка проявляє зверхнє ставлення до потреб тварини, що є типовим для антропоцентричних поглядів, де людина має право контролювати життя інших

істот. Ситуація демонструє складність стосунків між людиною й твариною, де остання може не піддаватися «вихованню» та не відповідати очікуванням.

В есе Д. Лессінг розмірковуює про дружбу між людиною та природою: *«But then, how inflexible is nature, how unpliant: if cats have been the friends of man for so many centuries, could nature not have adapted itself, just a little, away from the formula: five or six kittens to a litter, four times a year?»* [53, с. 28].

Відповідно до її спостережень, попри багатотисячолітнє співіснування людей і котів, репродуктивна поведінка тварин залишається незмінною – великий виводок кошенят кілька разів на рік. Оповідачка порушує питання, чи могла б природа з часом адаптуватися до бажань людей та умов цивілізації? Репродуктивна здатність котів є природною, але вона сприймається людиною як проблема, оскільки створює дискомфорт. Авторка привертає увагу до того, що природа є автономною та не корегується залежно від бажань людей, оскільки має власні закони. Незважаючи на те, що люди приручили котів та перетворили їх на «друзів», вони не завжди готові повною мірою взяти на себе відповідальність за них. Письменниця висвітлює неоднозначність людського ставлення до тварин: їхньої дружби, яка поєднується з бажанням домінування та підкорення тварин, і турботи, яка межує із втручанням.

«But the novelty of a cat in a bar must have worn off, because soon Lucy was working the bar without the cat» [53, с. 39]. Цей фрагмент демонструє, як тварини можуть стати жертвами споживацького ставлення людини. Спершу присутність kota в барі викликала цікавість і новизну, однак з часом вона втратила свою привабливість для відвідувачів. Як наслідок, Люсі почала працювати без нього. Для kota перебування в барі було можливістю забезпечити себе їжею, задовольняючи свою базову потребу у виживанні. Для Люсі ж тварина стала засобом привертання уваги клієнтів, що швидко втратила свою привабливість, а отже й перестала бути потрібною. Подібна ситуація висвітлює різницю в сприйнятті: для тварини взаємодія була необхідною для прогонування, тоді як для людини вона обмежувалася естетичною цінністю. Уривок ілюструє тенденцію до використання тварин як

елементу розваги чи новизни, а не як повноцінних учасників життя людини. Присутність kota в барі спершу сприймалася як щось цікаве, але швидко стала буденністю. Це відображає ставлення суспільства до природи як до чогось, що має приносити користь або розвагу, а якщо ні – втрачає цінність.

В есе кіт став лише елементом декору та не сприймався як самостійна істота зі своїми потребами. Це свідчить про ставлення до тварин, як до предмету, де цінність визначається тим, наскільки вони цікаві чи корисні людям. Ситуація висвітлює проблему відчуження людини від природи й об'єктивацію тварин у суспільстві. У творі авторка описувала сцену, де її власна кішка спостерігала за старим котом, що живе в саду. Між тваринами можна було побачити наступний контраст: молода, граційна та доглянута кішка, яка живе у комфортних умовах, і старий вуличний кіт, що веде життя сповнене труднощів. Кішка сповнена впевненості у своєму місці в домі та в тому, що про неї будуть піклуватися. Кіт зображений як тварина, чиє життя було сповнене боротьби та труднощів, з якими можуть зіштовхнутися тварина, якщо люди будуть проявляти до них байдужість.

«Sometimes she sat watching him from the window, but her life was still to be tucked into the arms, beds, cushions, and corners of human beings» [53, с. 52]. Сцена наштовхує читача на роздуми щодо різних умов існування тварин. Коти зображені не лише як пасивні фігури, але й як учасники соціального простору людей. Кішка символізує тварину, яка отримує всі переваги людського піклування про неї, але водночас перебуває в умовах, що формують певну залежність від людей. Байдужість до старого kota демонструє ставлення до тих істот, що не відповідають естетичним вподобанням або не представляють користі для людей. Старий кіт, який мешкав у саду, втілює ідею виживання в умовах, що часто ігноруються. Його присутність нагадує про складнощі, з якими стикаються безпритульні тварини, що живуть без людської турботи. Текст вказує на соціальну ієрархію серед тварин, створену людьми. Молода кішка стає уособленням «прирученої природи», що має право на комфорт та піклування про неї, адже вона пристосувалась до правил життя з людьми.

Старий кіт символізує «дику природу», яка може вижити самотійно, незважаючи на труднощі, а отже їй непотрібно людське піклування. Сцена висвітлює складнощі взаємин з тваринами, демонструючи необхідність у переосмисленні їхнього місця у житті людини та умов, які створюються для них. Домашня кішка є прикладом того, як людина може забезпечити тварині комфортні умови існування, безпеку та можливість створення емоційного зв'язку між нею та господарем. Турбота про тварин відкриває можливість гармонічного співіснування та дружби людей з тваринами. Такі стосунки, побудовані на повазі й розумінні, дозволяють розкрити потенціал тварини як унікального об'єкта взаємин, а також дають людині відчуття єдності з природою. Турбота про тварин, може стати тим, що пов'язує людську цивілізацію та природний світ. Ця сцена нагадує про людську відповідальність за створення умов, у яких тварини можуть жити у безпеці.

Д. Лессінг також висвітлювала те, як тварини можуть об'єднувати людей між собою. *«My relations with the ladies of the street have mostly been about cats – cats lost or visiting, or kittens to be visited by children, or kittens about to be theirs»* [53, с. 76]. Цитата описує стосунки між авторкою та її сусідками, що побудовані лише на розмовах про кішок. Тварини є не лише спільною темою для розмов та людських взаємин, вони створюють простір для формування нових зв'язків та відносин у суспільстві. Кішки у цьому контексті є не лише домашніми улюбленцями чи об'єктами піклування, а й виступають у ролі соціального каталізатора. Спільні турботи про тварин сприяють об'єднанню спільноти, адже кішки стають приводом для спілкування, співпраці та вирішення спільних проблем. Турбота про кішок викликає у людей приємні почуття та активізує суспільні зв'язки між ними. Цей уривок висвітлює, що відносини між людьми та тваринами можуть приносити взаємну користь для обох суб'єктів. Авторка досліджує ідеї, що всі істоти є частиною одного соціального простору.

«I was unable to bring myself to put down a steel trap for these confiding creatures; I felt, however, that a cat was, so to speak, playing fair. But the cat had

taken no notice of the mice. One day I came into the kitchen and saw the cat lying on the kitchen table, watching two mice on the floor» [53, с. 32]. В есе Д. Лессінг описувала ситуацію, коли вона не змогла зважитися поставити пастку для мишей. Ці тварини залишались недоторканими, адже кішка ігнорувала їхню присутність. Авторка зіштовхується з питанням етичного втручання у природний порядок. Відмова від пасток символізує прагнення авторки уникнути жорстокості, особливо після пережитих нею подій в Африці, де вбивства застосовувались, як метод контролю. Цей вибір демонструє етичну відповідальність, адже замість знищення оповідачка прагне знайти спосіб співіснування з тваринами.

Люди часто очікують від тварин поведінки, що відповідає їхнім власним уявленням про те, якими вони мають бути. Кішка просто спостерігає за мишами, своєю поведінкою руйнуючи очікування господарки. Вона діє не як «інструмент» людини для контролю за мишами, а як незалежна істота, яка робить власний вибір. В наведеному уривку взаємодія між людиною, кішкою та мишею демонструє ідею мирного співіснування, хоча на перший погляд здається, що від «шкідників» потрібно позбутися будь-якими засобами. Епізод спонукає читача замислитися над тим, що для вирішення подібних ситуацій не завжди потрібно використовувати агресивні методи. Незважаючи на те, що миші створюють певні незручності для людини, вони є живими істотами та частиною ширшої екосистеми, як люди та коти. Відмова від насильства висвітлює бажання авторки знайти баланс між своїми потребами та правом інших істот на життя. Сцена, в якій кішка спостерігає за мишею, демонструє позицію невтручання та прийняття інших живих істот. Співіснування кішки та миші не базується на жорстокості чи насильстві. Цитата висвітлює те, що гармонія можлива навіть у ситуаціях, де є конфлікт інтересів, якщо обрати позицію спостерігача, а не контролера та визнати – кожна істота має право на життя.

В есе авторки також можна побачити приклади відносин між котами. Вона описувала те, як її сіра кішка заgravала з вуличними котами. В одній із

сцен у творі було зображено взаємовідносини між котами, що відбувались у саду. Д. Лессінг висвітлила ієрархію котів, описуючи те, як вони розмістилися на стінах саду. Черга котів виглядала наступним чином: старий кіт, чорно-білий кіт, сіро-білий кіт і молодий кіт, що мав тигровий окрас. Домашня кішка поводитись зухвало та демонстративно ігнорувала залицяння котів.

«When she strolled out, tail erect, apparently ignoring them all, but watching the handsome young tiger, he leaped down towards her, but the winter cat had only to stir where he lay on the wall, and the young cat jumped back to safety» [53, с. 53].

У цій сцені авторка описує складну соціальну ієрархію, яка присутня у стосунках між тваринами. Молода кішка граційно, з високо підняти хвостом, заходить до саду, демонструючи свою впевненість та незалежність. Вона показує відсутність інтересу до інших котів, хоча насправді уважно стежить за молодим тигровим котом. Молодий кіт намагається підійти до неї, проте його зупиняє зимовий кіт – старий та досвідчений ватажок. Лише одного його руху достатньо, щоб молодий кіт відступив назад. Сцена демонструє наявну ієрархію взаємин у світі тварин, де навіть незначний жест лідера може змінити хід подій. Взаємини між котами демонструють їх соціальні зв'язки та складні стосунки. Поведінка тварин демонструє паралелі з ієрархією в людському суспільстві, де старий кіт – лідер, який має владу, а молоді претенденти – піддані, що змушені поважати його рішення, адже не бажають ризикувати. Як і у людей, в стосунках присутня невербальна комунікація через жести, як наприклад, рух, погляд чи поза. В сцені показані сформовані союзи котів та їхня здатність проявляти прихильність. Конкуренція серед котів за увагу та прихильність молодій кішці нагадують людські відносини. Старий кіт є досвідченим та впливовим лідером, який своєю репутацією стримує конкурентів. Молодий кіт сповнений амбіцій та прагнення отримати бажане, але водночас має страх перед авторитетом вожака стримує його. Поведінка кішки, яка нібито незацікавлена в увазі, нагадує стратегію прийняття рішень у людських стосунках. Відносини між тваринами стають дзеркалом людської

природи та відносин між ними, що допомагає читачу краще зрозуміти як почуття тварин, так і людські.

В есе авторка також порушує тему співіснування не лише тварин та людей, але й природи. В одній із сцен твору описується атмосферне забруднення, що спричинили люди. Шари міського смогу заповнили повітря міста, таким чином створюючи шкідливе середовище. Авторка зображує поведінку кішки, що була спричинена забрудненням повітря. Тварина цілий день провела під ліжком, оскільки хотіла заховатись від несприятливих умов. Після зміни напрямку вітру повітря очищується, що дозволяє кішці повернутися до звичного образу життя. З появою свіжого повітря вона сідає на підвіконня та спостерігає за містом. В есе показано, як забруднене повітря не лише негативно впливає на екосистему, але й спричиняє страх та тривогу, що кішка демонструє своєю поведінкою. Як представниця природи, вона уособлює реакцію тваринного світу на зміни, спричинені людською діяльністю. Зміна напрямку вітру, що сприяла очищенню повітря виступає символом відновлення природи після негативного впливу людських дій. Процес, що був зображений в есе, показує здатність природи до самовідновлення при умові того, що людина припиняє своє втручання в екосистему. Кішка відображає чутливість тварин до змін у навколишньому середовищі.

У творі Д. Лессінг демонструє різницю між екологічним балансом та його відсутністю. Тривога і страх у поведінці кішки – реакція на загрозливі умови, а повернення її до звичного ритму життя – ознака відновлення гармонії у природі. Реакція тварини нагадує про тісний зв'язок із природою та залежність від стану навколишнього середовища. Описаний процес нагадує, що як люди, так і природа можуть співіснувати гармонійно, якщо є належний екологічний баланс. У творі оповідачка неодноразово порушувала проблему людського бажання контролювати природу і життя тварин, але прийшла до висновку того, що це неможливо. Надалі в есе авторка знаходить шлях гармонічного співіснування з тваринами, де вони виступають не підлеглими,

а рівноправними партнерами у взаємодії з людиною. Д. Лессінг терпляче ставиться до особливостей своїх домашніх тварин, намагається зрозуміти їх думки та потреби. Взаємодії оповідачки з тваринами характеризуються емпатією, розумінням та взаємною довірою.

Висновки до розділу 3

У своєму есе «Particularly Cats» Доріс Лессінг демонструє вражаючу майстерність у гармонійному поєднанні етичних, екологічних та соціальних аспектів, створюючи багатогранну панораму взаємин між людьми та тваринами. Авторка акцентує увагу на необхідності більш глибокого й усвідомленого підходу до розуміння тварин, підкреслюючи їх унікальну природу як самостійних істот, що здатні переживати багатий спектр емоцій. Лессінг також вказує на важливість розпізнання здатності тварин будувати прив'язаність до людей, встановлювати особливі форми взаємодії та виступати автономними суб'єктами у процесі комунікації. Таким чином, есе не лише спонукає до переоцінки ролі тварин у сучасному світі, але й закладає основи для глибшого осмислення їхнього місця в екосистемі та людському житті.

ВИСНОВКИ

У рамках проведеного дослідження було успішно реалізовано поставлену мету, що полягала у всебічному аналізі анімалістичних образів у літературній спадщині Доріс Лессінг. Основний акцент зроблено на виявленні того, як ці образи слугують засобом відображення соціокультурних та етико-моральних аспектів взаємодії між людьми й тваринами. Окрему увагу приділено символічному навантаженню зооморфних образів у її творах.

Ретельне вивчення науково-критичних джерел, присвячених творчості Д. Лессінг, підтвердило, що дослідження її літературного доробку здебільшого зосереджувалося на аспектах постколоніалізму, феміністської теорії та екокритики. Водночас звернення до парадигми анімалізму та підходів *Animal Studies* пропонує новий перспективний ракурс для розгляду текстів письменниці. Проведений аналіз підкреслив важливість впровадження інноваційних методологій у вивчення творчості письменниці. У контексті анімалістичних досліджень стає можливим глибше розкриття ідеї подолання антропоцентризму, вивчення агентності тварин у взаємодії з людьми, їх здатності формувати емоційні зв'язки та впливати на соціокультурні процеси в людських спільнотах.

Аналіз теоретичних засад *Animal Studies* та їх потенціалу для інтерпретації анімалістичних образів у творчості Доріс Лессінг надав можливість глибше зрозуміти соціальний, культурний та емоційний вплив тварин, а також порушити питання людської відповідальності за їхній добробут.

У короткому оповіданні «Домівка гірської худоби» (1953) досліджено значущість волів у соціокультурному контексті. Через взаємодію з цими тваринами у творі розкрита тема відчуження людини від природи, а також висвітлено їхню роль у соціальному та культурному вимірі людського життя.

Аналіз із точки зору Animal Studies дозволив виявити процес об'єктивації тварин у межах людського суспільства.

В есе «Particularly Cats» (1993) коти розглядаються як самостійні та автономні істоти, здатні на встановлення емоційних зв'язків, формування прив'язаностей і переживання емоцій, що подібні до людських. Авторка акцентує увагу на необхідності перегляду традиційно ієрархічного підходу до стосунків із тваринами, пропонуючи визнавати їхню суб'єктність і агентність.

Дослідження підтверджує, що зооморфні образи у творчості Доріс Лессінг виконують набагато більше, ніж лише ілюстративну функцію. Вони служать носіями глибоких філософських і моральних ідей, допомагаючи розкрити такі аспекти, як емоційний світ тварин і їхнє місце в соціальному й культурному контексті.

Практична цінність проведеного аналізу полягає у можливості застосування його результатів у навчальних програмах, присвячених сучасній англійській літературі та напрямку Animal Studies. Використані матеріали стануть корисними як для формування лекційного матеріалу, так і для організації подальших наукових досліджень, зосереджених на тематиці взаємодії людини і тварини в літературному просторі.

Подальші перспективи досліджень охоплюють глибший аналіз зооморфних образів у інших творах Лессінг та інтеграцію нових міждисциплінарних методів дослідження. Це сприятиме ще більш фундаментальному переосмисленню її літературного доробку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висоцька Н. Топос тварини в культурі Ренесансу: постгуманістична перспектива. *Сучасні літературознавчі студії. Топос тварини як антропологічне дзеркало*. 2010. Т. 8, № 1. С. 57–67.
2. Горlach М. В. Автобіографічні мотиви романної творчості Доріс Лессінг. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія: Літературознавство*. 2013. Т. 3, № 1. С. 52–29.
3. Горlach М. В. Проблема відмінності у мультикультурному просторі художніх творів Доріс Лессінг. *Літературознавчі обрії: праці молодих учених*. 2014. № 20. С. 11–16.
4. Зимомря І. М., Луцик В. І. Проблеми пошуку жіночої тотожності у малій прозі Доріс Лессінг. *Луганський національний університет імені Тараса Шевченка*. 2012. Т. 12, № 247. С. 114–122.
5. Лессінг Д. Домівка гірської худоби. *Всесвіт*. 1977. № 5. С. 9–50.
6. Луцик В. Екзистенціалізм у малій прозі Доріс Лессінг. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. № 10. С. 161–165.
7. Луцик В. Художня світобудова малої прози Доріс Лессінг: моделі сприйняття дійсності. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство*. 2012. № 35. С. 247–255.
8. Луцик В., Зимомря І. Пошук жіночої тожсамості у малій прозі Доріс Лессінг. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2013. № 4. С. 158–164.
9. Мірошніченко Л. Паратекст і його функції у романі Доріс Лессінг «Ущелина». *Іноземна філологія*. 2012. № 124. С. 269–277.
10. Мірошніченко Л. Скептична свідомість автора та засоби її оприявлення у романі Доріс Лессінг «Ущелина». *Сучасні літературознавчі студії*. 2014. № 11. С. 374–386.

11. Павленко О. Г. Авторські концепції перекладацтва другої половини ХХ століття: компаративний аспект (на матеріалі українських перекладів англійської прози): автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. Київ, 2017. 42 с.

12. Поліщук Н. Інша: ідентичнісні виміри жіночого «я» у збірці оповідань Доріс Лессінг «Чоловік і дві жінки». *Слово і Час*. 2024. Т. 737, № 5. С. 58–74.

13. Полторацька А. Я. Дискурс бестіарності у художній літературі кінця ХХ – початку ХХІ століття (на матеріалі творів Дж. Бовена «Вуличний кіт на ім'я Боб», Б. Вербера «Завтра будуть коти», Дж. Кутзее «Безчестя», О. Токарчук «Веди свій плуг понад кістками мертвих»): дисертація доктора філософських наук. Київ, 2021. 201 с.

14. Проскуріна Н. Ю., Кравець О. М. Рецепція творчості Доріс Лессінг у науковому дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2019. № 81. С. 58–63.

15. Семерин Х. Тварина у сучасній українській прозі. *Контур*. URL: https://kontur.media/animal_suchukrlit/ (дата звернення: 30.10.2024).

16. Українська Літературна Енциклопедія: електронна версія видання: енциклопедія / ред.: І. О. Дзевєрін та ін. Київ : Головна ред. УРЕ ім. М. П. Баж., 1995. URL: <http://litopys.org.ua/ulencycl/ule.htm> (дата звернення: 20.10.2024).

17. Улюра Г. Ніч на Венері: 113 письмениць, які сяють у темряві : книга. Київ : ArtHuss, 2020. 463 с.

18. Шимчишин М. Парадигми та виміри постгуманізму. *Сучасні літературознавчі студії. Постгуманізм та віртуальність: літературні виміри*. 2010. № 10. С. 484–492.

19. Шкодюк Н. М. Функції епітета в повісті Доріс Лессінг «Домівка гірської худоби». *Сучасні напрями досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов: збірник наукових праць*. 2011. С. 414–416.

20. Ağır B. Animal Subjectivity and Ethics of Care: Human-Nonhuman

Relations in Doris Lessing's On Cats. *IDEAS: Journal of English Literary Studies*. 2022. Vol. 2, no. 1. P. 29–44.

21. Aldeeb N. R. Ecofeminism in Doris Lessing's Mara and Dann: An Adventure. *AWEJ for translation & Literacy Studies*. 2017. P. 78–85.

22. Amato S. Curiosity Killed The Cat: Animals In Nineteenth-Century British Culture : f Ph.D. Toronto, 2008. 350 p.

23. Associated Press. Nobel author Doris Lessing dies at 94. *Politico*. URL: <https://www.politico.com/story/2013/11/doris-lessing-dies-nobel-author-099982> (date of access: 20.10.2024).

24. *Beastly Natures: Animals, Humans and the Study of History* / ed. by D. Brantz. Charlottesville : University of Virginia Press, 2010. 296 p.

25. Benson E. *Beastly Natures: Animals, Humans and the Study of History*. *Environmental History*. 2011. Vol. 16, no. 2. P. 336–337.

26. Berger J. Why look at animals?. *About Looking*. New York, 1980. P. 1–26.

27. Best S. The Rise of Critical Animal Studies: Putting Theory into Action and Animal Liberation into Higher Education. *Journal for Critical Animal Studies*. 2009. Vol. 7, no. 1. P. 9–52.

28. Beyene S., Mlisa L., Gxasheka M. Local Perceptions of Livestock Husbandry and Rangeland Degradation in the Highlands of South Africa: Implication for Development Interventions. *Journal of Human Ecology*. 2014. No. 47. P. 257–268.

29. Blaisdell J. D. A Most Convenient Relationship: The Rise of the Cat as a Valued Companion Animal. *Between the Species*. 1993. P. 217–230.

30. Boruah J. Intersections of Colonialism and Ecological Crisis: Examining Doris Lessing's *The Grass is Singing* from an Ecocritical Perspective. *Research Journal of English Language and Literature*. 2024. Vol. 12, no. 2. P. 156–160.

31. Burt J. John Berger's "Why look at animals?": A close reading. *Worldview*. 2005. Vol. 9, no. 2. P. 203–218.

32. Callaghan J. Doris Lessing: A Person of Interest. *Socialist History*. 2021. P. 76–100.
33. Collard R. C. Critical Animal Studies: An Introduction by Dawne McCance. *The Goose*. 2014. Vol. 13, no. 1. P. 3.
34. Corfield P. J. For I Will Consider My Cat Jeoffry: Cats and Creativity in Eighteenth-Century Britain. *Human-Animal Interactions in the Eighteenth Century*. Leiden, 2021. P. 165–188.
35. Crellin R. J., Harris O. J. T. What Difference Does Posthumanism Make?. *Cambridge Archaeological Journal*. 2021. Vol. 31, no. 3. P. 469–475.
36. Despret V. Combat species decline: We need passions and joy. *UNESCO*. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/vinciane-despret-combat-species-decline-we-need-passions-joy> (date of access: 01.11.2024).
37. Despret V. What Would Animals Say If We Asked the Right Questions? / trans. from французька by B. Buchanan. Minneapolis : Posthumanities, 2016. 288 p.
38. Díaz de Liaño G., Fernández-Götz M. Posthumanism, New Humanism and Beyond. *Cambridge Archaeological Journal*. 2021. Vol. 31, no. 3. P. 543–549.
39. Doris Lessing / ed. by H. Bloom. Chelsea House Publishers, 1986. 224 p.
40. Doris Lessing / ed. by H. Bloom. Chelsea House Publishers, 2003. 256 p.
41. Hamlett J., Preston R. Noisy, Despotic, Fascinating: Siamese Cats and Emotional and Domestic Life in Twentieth-Century Britain. *Cultural and Social History: The Journal of the Social History Society*. 2023. Vol. 20, no. 2. P. 205–223.
42. Haraway D. J. The companion species manifesto: dogs, people, and significant otherness. Chicago : Prickly Paradigm Press, 2003. 65 p.
43. Haraway D. J. When Species Meet. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2007. Vol. 3. 358 p.
44. Hoing A. Uncanny pets: Posthuman Dimensions of the Depiction of Companion Animals in 21st-Century British Literature. *Anglistik*. 2019. Vol. 30, no. 2. P. 69–82.

45. Ingvild Sælid Gilhus. *Animals, Gods and Humans*. Abingdon : Routledge, 2006. 332 p.
46. *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment*. 2019. T. 26, № 3. C. 823–824.
47. Introducing Critical Animal Studies / S. Best et al. *Humanimalia*. 2007. Vol. 5, no. 1. P. 1–18.
48. Jackson Z. I. Animal: New Directions in the Theorization of Race and Posthumanism. *Feminist Studies*. 2013. Vol. 39, no. 3. P. 669–685.
49. Johnson J. *Dogs, Cats, and Their People: The Place of the Family Pet and Attitudes about Pet Keeping* : Master of Arts. Waterloo, 2009. 92 p.
50. Kalof L. *The Oxford Handbook of Animal Studies*. New York : Oxford University Press, 2017. 640 p.
51. Kurnia N., Nurgiyantoro B., Fitri C. The Othering of Majority and Minority Groups in Lessing and Ajidarma's Literary Works: A Postcolonial Analysis. *GEMA Online Journal of Language Studies*. 2021. No. 21. P. 76–88.
52. Lessing D. *Collected African storie*. Vol. 1, This was the Old Chiefs Country. London : M. Joseph, 1973. Vol. 1. 55 p.
53. Lessing D. *On Cats*. London : HarperCollins, 2002. 245 p.
54. Liebowitz J. J. The Persistence of Draft Oxen in Western Agriculture. *Material Culture Review*. 1992. Vol. 36, no. 1. URL: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/MCR/article/view/17512> (date of access: 10.11.2024).
55. Łogoźna K. W. (Un)cultural Cats: Multi-dimensional Transition of Felines in Human Society. *New Horizons in English Studies*. 2019. No. 3. P. 163–178.
56. Lone P. A., Dar F. A. Feminine Psyche and Sensibility: A Critical Study of the Select Novels of Doris Lessing. *Journal of Critical Reviews*. 2020. Vol. 7, no. 9. P. 3632–3637.
57. Manivannan G., Govindaraj C. Mystery and Politics in Doris Lessing's *The Fifth Child and Ben, in the World*. *Language in India*. 2018. P. 180–185.

58. Martens P., Enders-Slegers M.-J., Walker J. K. The Emotional Lives of Companion Animals: Attachment and Subjective Claims by Owners of Cats and Dogs. *Anthrozoös: A multidisciplinary journal of the interactions of people and animals*. 2016. Vol. 29, no. 1. P. 73–88.

59. McHugh S. *Animal Stories: Narrating across Species Lines*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2011. 336 p.

60. McHugh S. *Critical Animal Studies: Thinking the Unthinkable. CriticalInquiry*.

URL: https://criticalinquiry.uchicago.edu/susan_mchugh_reviews_critical_animal_studies_thinking_the_unthinkable/ (date of access: 02.11.2024).

61. Nobel Prize. Doris Lessing: On not winning the Nobel Prize. *Nobel Prize*. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2007/lessing/lecture/> (date of access: 21.10.2024).

62. Patni G. Unsettling the Ground: Doris Lessing and the Psychological Scars of Colonialism. *International Journal of Research Publication and Reviews*. 2024. Vol. 5, no. 3. P. 7551–7553.

63. Patterson C. *Eternal Treblinka: Our Treatment of Animals and the Holocaust*. New York : Lantern Books, 2002. 311 p.

64. Peterson A., Donna J. Haraway, When Species Meet. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*. 2008. No. 21. P. 609–611.

65. Prato-Previde E., Basso Ricci E., Colombo E. S. The Complexity of the Human–Animal Bond: Empathy, Attachment and Anthropomorphism in Human–Animal Relationships and Animal Hoarding. *Animals*. 2022. Vol. 12, no. 2835. P. 30.

66. Priscilla E., Christopher G. The Cultural Differences and Social Graces in the Select Novels of Doris Lessing. *Man In India*. 2016. Vol. 96, no. 11. P. 4707–4713.

67. Regan T. A case for animal rights. *Advances in Animal Welfare Science / ed. by M. W. Fox, L. D. Mickley*. Washington, DC, 1983. P. 179–189.

68. Ritvo H. History and animal studies. *Society and Animals*. 2002. Vol. 10, no. 4. P. 403–406.
69. Shapiro K. Human-Animal Studies: Remembering the Past, Celebrating the Present, Troubling the Future. *Society & Animals*. 2020. Vol. 28, no. 7. P. 797–804.
70. Shapiro K., DeMello M. The State of Human-Animal Studies. *Society and Animals*. 2010. No. 18. P. 307–318.
71. Sharma S. The World of Doris Lessing' Novels: A Critical Study : PhD thesis. Shivpuri, 2023. 213 p.
72. Singer P. Animal Liberation. New York : Avon Books, 1975. 311 p.
73. Smerdel I. What Images of Oxen Can Tell Us: Metaphorical Meanings and Everyday Working Practices. *Folk Life*. 2013. Vol. 51, no. 1. P. 1–32.
74. Strange J.-M. When John met Benny: class, pets and family life in lateVictorian and Edwardian Britain. *The History Of The Family*. 2021. Vol. 26, no. 2. P. 214–235.
75. Teweldmehidin M. Y., Conroy A. B. The Economic Importance of Draught Oxen on Small Farms in Namibia's Eastern Caprivi Region. *African Journal of Agricultural Research*. 2010. Vol. 5, no. 9. P. 928–934.
76. Vrana E. Doris Lessing on Our Inimitable Human Companions and How to Cross That Which Separates Us. *The Examined Life*. URL: <https://theexaminedlife.org/library/on-cats> (date of access: 11.11.2024).
77. Waldau P. Animal Studies: An Introduction. New York : Oup Usa, 2013. 339 p.
78. Watkins S. Doris Lessing (Contemporary World Writers). Manchester : Manchester University Press, 2010. 256 p.
79. Watkins S. Remembering Home: Nation and Identity in the Recent Writing of Doris Lessing. *Feminist Review*. 2007. Vol. 85. P. 97–115.
80. Wolfe C. What is Posthumanism?. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2009. 400 p.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти УМСФ

Я, Пишненко Валерія Олександрівна, студентка 2-го курсу магістратури, форми навчання заочної, факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин, спеціальність 035 «Філологія», освітньо-професійна програма 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська», адреса електронної пошти pyshnenko.valeria@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Анімалізм в творчості Доріс Лессінг» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайоmlена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Пишненко Валерія Олександрівна